

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA OBCHODNÍHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

SPOLEČNÍCI JEDNOTLIVÝCH FOREM OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ

Vedoucí diplomové práce

JUDr. Tomáš Horáček, Ph.D.

Diplomant

Ladislav Peterka

Čajkovského 20

787 01 Šumperk

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým“.

V Praze dne 31. března 2006

.....

Ladislav Peterka

1.	PŘEDMĚT DIPLOMOVÉ PRÁCE	1
2.	PRAMENY PRÁVNÍ ÚPRAVY OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ.....	1
3.	CHARAKTERISTIKA OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ.....	3
3.1	Pojem a druhy obchodních společností.....	3
3.2	Obchodní společnosti osobní a kapitálové.....	7
4.	ZÁKLADNÍ POJMY A OTÁZKY.....	9
4.1	Zakladatel obchodní společnosti.....	9
4.2	Společník obchodní společnosti.....	9
4.3	Způsobilost být zakladatelem, resp. společníkem obchodní společnosti.....	11
4.3.1	<i>Obecně.....</i>	11
4.3.2	<i>Způsobilost zahraničních osob účastnit se na podnikání české obchodní společnosti.....</i>	15
4.4	Odlišnosti členství v družstvu.....	18
5.	VZNIK SPOLEČNICKÉHO POMĚRU.....	21
5.1	Obecně.....	21
5.2	Originární vznik společnického poměru k obchodní společnosti.....	21
5.3	Derivativní vznik společnického poměru k obchodní společnosti.....	23
5.3.1	<i>Univerzální sukcese.....</i>	23
5.3.2	<i>Singulární sukcese.....</i>	24
5.3.3	<i>Změna v osobě společníka v jednotlivých formách obchodních společností.....</i>	24
6.	PUBLICITA ÚDAJŮ O SPOLEČNÍCÍCH V OBCHODNÍM REJSTŘÍKU.....	28
6.1	Obecně.....	28
6.2	Údaje o společnících zapisované do obchodního rejstříku.....	30
7.	PRÁVNÍ POSTAVENÍ SPOLEČNÍKŮ OBCHODNÍCH SPOLEČNOSTÍ.....	32
7.1	Obecně.....	32
7.2	Vklad.....	34
7.3	Podíl.....	35
7.3.1	<i>Pojem a znaky podílu.....</i>	35
7.3.2	<i>Kvalitativní a kvantitativní stránka podílu.....</i>	37
7.3.3	<i>Právo společníka nakládat s obchodním podílem.....</i>	40
8.	OBSAH SPOLEČNICKÉHO POMĚRU KE SPOLEČNOSTI.....	41
8.1	Práva společníků plynoucí ze společnického poměru.....	41
8.1.1	<i>Obecně.....</i>	41
8.1.2	<i>Právo na podíl na zisku.....</i>	42
8.1.3	<i>Právo na vypořádací podíl.....</i>	43
8.1.4	<i>Právo na podíl na likvidačním zůstatku.....</i>	45
8.1.5	<i>Právo podílet se na řízení společnosti.....</i>	46
8.1.6	<i>Právo kontroly vůči společnosti a právo na informace.....</i>	49
8.1.7	<i>Práva menšinových společníků.....</i>	50

8.2	Povinnosti společníků plynoucí ze společnického poměru.....	52
8.2.1	<i>Obecně</i>	52
8.2.2	<i>Vkladová povinnost</i>	52
8.2.3	<i>Povinnost podílet se na ztrátě společnosti (Povinnost k plněním mimo vklad)</i>	55
8.2.4	<i>Zákaz konkurence a další povinnosti společníků</i>	58
8.3	Vztahy společníků ke třetím osobám.....	59
8.3.1	<i>Obecně</i>	59
8.3.2	<i>Ručení společníků za závazky společnosti</i>	59
9.	ZÁNİK SPOLEČNICKÉHO POMĚRU.....	61
9.1	<i>Obecně</i>	61
9.2	<i>Zánik společnického poměru právní událostí</i>	61
9.3	<i>Zánik společnického poměru právním úkonem</i>	62
9.4	<i>Zánik společnického poměru rozhodnutím soudu</i>	63

Úvod

Jednou ze základních svobod, kterou přineslo obnovení demokratického režimu, je svoboda podnikání. Teprve v prostředí tržní ekonomiky se totiž může tato svoboda naplno rozvinout. Základní podstatou a účelem podnikání je dosažení zisku. Právě snaha o dosahování zisku je tou hlavní motivací podnikatelské činnosti. Pro podnikání lze zvolit některou z právních forem, kterou zákon nabízí, např. sdružení občanského práva, sdružení právnických osob, družstevní formu či podnikání na základě živnostenského zákona. Jednou z nejdůležitějších a nejhojněji využívaných právních forem je ale podnikání prostřednictvím obchodních společností.

Obchodní společnosti jsou právnické osoby soukromého práva, které jsou sdružením osob založeným za účelem podnikání. Zákon zná několik forem obchodních společností, z nichž každá prošla různě dlouhým specifickým historickým vývojem. Každá z těchto forem vznikla a vyvíjela se s ohledem na praktické potřeby osob, které se věnovaly obchodní činnosti, od nejjednodušších forem sdružení osob až po sdružení se složitou organizační strukturou. V současnosti tak existuje několik forem obchodních společností, z nichž každá má svá určitá specifika, která je činí výhodnějšími pro ten který druh činnosti. Pro určité druhy činností může totiž být určitá forma obchodní společnosti naprosto nevyužitelná, zatímco jiná přesně naplňuje potřeby a představy těch, co chtějí zahájit podnikatelskou činnost.

Právo obchodních společností je jednou ze základních součástí obchodního práva, tedy té části právního řádu, která po roce 1989 prošla obdobím jakéhosi znovuoživení. Čtyřicetileté období komunistického totalitního režimu totiž podnikatelské činnosti nepřálo a tak došlo k úpadku obchodního práva, které nemohlo v tomto období vzhledem ke komunistickým ekonomickým postulátům najít své uplatnění. Proto bylo po pádu komunistického režimu nutno věnovat zvýšené úsilí obnově tohoto právního odvětví, pro demokratický tržní systém naprosto nepostradatelného. Obchodní právo se tak opět stalo jedním z pilířů českého právního řádu a sehrálo důležitou roli při návratu k tržnímu hospodářství, založenému na podnikatelské aktivitě jednotlivců, v protikladu k dirigistickému řízení celé ekonomiky státem.

Významnou etapu ve vývoji našeho obchodního práva tvoří také období sbližování České republiky s Evropskou unií a její následný vstup do tohoto nadnárodního společenství. Vzhledem k nutnosti vytvoření příznivých podmínek pro rozvoj jednotného trhu v rámci Evropské unie bylo a je nutné harmonizovat právní řády všech členských

zemí, což se významným způsobem projevilo i v oblasti českého právního řádu, obchodní právo nevyjímaje.

Jak jsem již uvedl, nejčastěji je podnikání provozováno prostřednictvím obchodních společností. Základním rysem obchodních společností je, že nemohou vzniknout a existovat bez společníků. Každá obchodní společnost musí mít společníky, kteří se podílejí na její činnosti. Společník obchodní společnosti je tudíž esenciální součástí každé obchodní společnosti. Vzhledem k významu práva obchodních společností pro fungování tržního hospodářství a ke skutečnosti, že základní podstatou každé obchodní společnosti jsou její společníci, se proto chci v této práci zabývat posouzením právního postavení společníků obchodních společností.

1. Předmět diplomové práce

Předmětem této diplomové práce je obecné posouzení právního postavení společníků jednotlivých forem obchodních společností.

V úvodu nejprve pro lepší pochopení předmětu této práce definuji samotný pojem obchodní společnosti, poté vymezuji základní pojmy, které jsou z hlediska této práce nejvýznamnější, tedy pojmy zakladatel a společník obchodní společnosti. Pozornost jsem věnoval též posouzení toho, které osoby jsou způsobilé být zakladatelem, resp. společníkem obchodní společnosti, tedy posouzením požadavků kladených na tyto osoby zákonem. Poté se věnuji samotnému posouzení společnického poměru společníků obchodních společností. Společnický poměr společníků, jako každý právní vztah, určitým způsobem vzniká, má určitý obsah, tvořený právy a povinnostmi, mění se a zaniká. Nejprve se proto zabývám různými způsoby vzniku tohoto právního vztahu mezi společníkem a obchodní společností, poté následuje posouzení obsahu společnického poměru ke společnosti, tedy práv a povinností společníků, které pro ně ze společnického poměru ke společnosti vyplývají. Nakonec se pak zabývám zánikem společnického poměru a způsoby, kterými k zániku společnického poměru dochází.

V závěru této práce pak shrnuji dosažené závěry ohledně právního postavení společníků obchodních společností se zaměřením na zhodnocení výhod a nevýhod plynoucích pro společníky z účasti na té které formě obchodní společnosti.

Jen pro jistotu podotýkám, že následující výklad je zaměřen na společníky českých obchodních společností, tedy společností založených podle českého práva, v případě supranárodních forem společností pak na ty z nich, které mají své sídlo na území České republiky nebo na jejichž činnosti se jako společníci účastní české osoby. Pokud v dalším výkladu hovořím o společnicích akciové společnosti či evropské společnosti, rozumí se tím akcionáři těchto společností.

2. Prameny právní úpravy obchodních společností

Těžiště právní úpravy obchodních společností leží v zákoně č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, v platném znění (dále jen „obchodní zákoník“). Tento podává v ustanovení § 56 odst. 1 výčet obchodních společností, kterými jsou veřejná obchodní společnost, komanditní společnost, společnost s ručením omezeným, akciová společnost, evropské zájmové hospodářské sdružení a evropská společnost. O poslední dvě uvedené formy byl tento do té doby taxativní výčet rozšířen s účinností od 8. října 2004. Základem

právní úpravy evropského hospodářského zájmového sdružení (dále jen „EZHS“ nebo „sdružení“) je Nařízení Rady (EHS) č. 2137/85 ze dne 25. července 1985 o zřízení Evropského hospodářského zájmového sdružení (dále jen „Nařízení o EHZS“), které je na území České republiky účinné od 1. května 2004, tedy ode dne vstupu České republiky do Evropské unie a zákon č. 360/2004 Sb., o Evropském hospodářském zájmovém sdružení (EHZS) a o změně zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o EHZS“), který nabyl účinnosti dne 15. června 2004. Nejsou-li určité otázky řešeny v zákoně o evropském hospodářském zájmovém sdružení, posoudí se podle obecných ustanovení obchodního zákoníku o obchodních společnostech a podle úpravy veřejné obchodní společnosti, nestanoví-li zákon o evropském hospodářském zájmovém sdružení jinak.

Evropskou společnost (dále též jen „SE“ – z latinského *societas europea*) pak upravuje Nařízení Rady (ES) č. 2157/2001 ze dne 8. října 2001 o statutu evropské společnosti (SE) (dále jen „Nařízení o SE“), které je na území České republiky, stejně jako nařízení o zřízení Evropského zájmového hospodářského sdružení, účinné od 1. května 2004, dále Směrnice Rady č. 2001/86/ES ze dne 8. října 2001, kterou se doplňuje statut evropské společnosti s ohledem na zapojení zaměstnanců a zákon č. 627/2004 Sb., o evropské společnosti (dále jen „zákon o SE“), který nabyl účinnosti dne 14. prosince 2004, a který provádí Nařízení o SE. Na evropskou společnost se kromě tohoto zákona použijí obecná ustanovení obchodního zákoníku o obchodních společnostech a ustanovení o akciových společnostech, pokud neexistuje úprava specifická.

Právní úprava obchodních společností je obsažena též v řadě speciálních předpisů, které upravují právní povahu a postavení některých speciálních subjektů, které vykonávají některé speciální druhy podnikatelských činností, vyžadujících zvláštní úpravu. Mezi tyto zákony patří např. zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu či zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví.

Úprava obchodních společností je v obchodním zákoníku rozdělena na část obecnou a část zvláštní. Obecná ustanovení o obchodních společnostech (§ 56 až § 75b) se vztahují na všechny formy obchodních společností, neobsahuje-li obchodní zákoník v rámci zvláštní úpravy jednotlivých forem obchodních společností úpravu odlišnou.

Podle ustanovení § 261 odst. 3 písm. a) obchodního zákoníku se vztahy mezi zakladateli obchodních společností, mezi společníkem a obchodní společností a vztahy mezi společníky navzájem, pokud jde o vztahy týkající se účasti na společnosti, včetně

smluv o převodu podílu, vždy řídí obchodním zákoníkem, a to bez ohledu na povahu zakladatelů. Právní úprava těchto vztahů je převážně dispozitivní, v případě vztahů společníků a společnosti ke třetím osobám je naopak převážně kogentní, a to z důvodu nutnosti zvýšené ochrany věřitelů obchodních společností.

Dne 1. května 2004 se Česká republika stala členem Evropské unie a od tohoto okamžiku se tak prameny komunitárního práva staly též prameny práva českého. Komunitární právo je však českému právu nadřazeno, proto v případě rozporu mezi komunitárním a českým právem je nutné tento rozpor řešit ve prospěch pravidla komunitárního¹. Pokud jde o evropské právo obchodních společností, odhlédneme-li od výše uvedených nařízení a směrnic upravujících tzv. supranárodní formy obchodních společností, jsou z pohledu společníků obchodních společností (a z pohledu předmětu této práce) nejvýznamnější *první směrnice* Rady č. 68/151/EHS ze dne 9. března 1968 o publicitě, závazcích a neplatnosti společnosti modifikovaná směrnicí č. 2003/58/ES (dále jen „první směrnice“), *druhá směrnice* Rady č. 77/91/EHS ze dne 13. března 1976 o zakládání akciové společnosti, udržení a změnách základního kapitálu modifikovaná směrnicí č. 92/101/EHS (dále jen „druhá směrnice“) a *dvanáctá směrnice* Rady č. 89/667/EHS ze dne 21. prosince 1989 o společnostech s ručením omezeným o jednom společníkovi (dále jen „dvanáctá směrnice“).

Cílem evropského práva obchodních společností je sblížení právních úprav členských států Evropské unie v otázkách, které mají zásadní význam přesahující hranice jednoho členského státu, a to za účelem rovnosti podmínek pro působení obchodních společností v rámci společenství. Harmonizace práva obchodních společností byla od počátku zaměřena především na kapitálové společnosti, a to z důvodů vytvoření minimálního standardu ochrany jejich věřitelů, a tím i odstraňování překážek rozvoje jednotného trhu, dostupnosti srovnatelných informací o těchto společnostech a jejich společnících a ochrany společníků těchto společností².

3. Charakteristika obchodních společností

3.1 Pojem a druhy obchodních společností

Předmětem této diplomové práce je posouzení právního postavení společníků obchodních společností. Považuji za nutné nejprve stručně vymezit samotný pojem

¹ Pelikánová, I., *Obchodní právo*, I. díl, Praha: ASPI, a.s., 2005, str. 153 a násl.

² Dědič, J., Čech, P., *Obchodní právo po vstupu ČR do EU*, Praha: BOVA POLYGON, 2005, str. 66

obchodní společnosti. Vzhledem k tématu této diplomové práce ponechám stranou teoretické diskuse o samotné podstatě pojmu obchodní společnost a zaměřím se pouze na zákonné vymezení tohoto pojmu, základní charakteristiky obchodních společností a na základní dělení obchodních společností, které považuji za pro tuto práci nejvýznamnější, a zároveň dostačující.

Obchodní společnost je jednou ze základních právních forem, které mohou být využity k podnikání. Vzhledem ke značným rozdílům mezi jednotlivými formami obchodních společností a vzhledem ke skutečnosti, že neexistuje žádná obecně platná definice obchodní společnosti, podává obchodní zákoník pouze základní charakteristiku, která je pro obchodní společnosti obecně typická. Podle ustanovení § 56 odst. 1 věta první obchodního zákoníku je obchodní společnost právnickou osobou založenou za účelem podnikání, nestanoví-li právo Evropských společenství či zákon jinak. Toto ustanovení není definicí obchodní společnosti. O tu se zákonodárce ani nepokouší. Výčet daný obchodním zákoníkem také, vzhledem k možnosti upravit též jinou formu obchodní společnosti zákonem či v právu Evropských společností, nelze považovat za taxativní.

Základním popudem pro zakládání obchodních společností a pro účast fyzických a právnických osob na jejich činnosti, je snaha o vytváření zisku. Výjimku v tomto ohledu představuje EHZS, jehož účelem není dosahovat vlastní činností zisku, nýbrž napomáhat rozvoji hospodářské činnosti členů a zlepšovat její výsledky. EHZS sice může vykonávat činnost podobnou činnosti členů, avšak jenom za podmínky, že tato činnost nepřestává být pomocnou vůči činnosti členů.

Charakteristickým rysem obchodních společností je jejich právní forma. Vždy se, v souladu se zákonnou definicí, jedná o právnickou osobu, která se ve všech případech zapisuje do obchodního rejstříku, a to i tehdy, pokud výjimečně není založena za účelem podnikání.

Dalším charakteristickým rysem obchodních společností je, že vznikají sdružením více osob na základě smlouvy. Tato skutečnost přitom není popřena ani možností založit společnost jednočlennou.

Dále je pro obchodní společnosti charakteristické, že se společníci na podnikání společnosti zpravidla podílejí svými majetkovými vklady³. Tento závěr je však typický pouze pro kapitálové společnosti, společníci osobních společností (s výjimkou komanditistů komanditních společností) zákonem vkladovou povinnost uloženu nemají.

³ Pelikánová, I., Příbyl, Z. in Pelikánová, I., Černá, S. a kol., Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva, II. díl, ASPI, a.s., 2006, str. 38

Za účelem zabezpečení finančního a materiálního zázemí pro činnost společnosti však i tito můžou vkladovou povinnost dobrovolně převzít.

Pojmovým znakem obchodních společností je také uzavřený počet společníků. To znamená, že má-li určitá osoba nabýt členství ve společnosti originárně, tedy bez právního předchůdce, musí zároveň dojít ke změně společenské smlouvy nebo stanov. Toto platí i v případě akciové společnosti, neboť originární vznik společnického poměru je zde spjat se změnou výše základního kapitálu, jejíž určení je podstatnou náležitostí stanov. Ty v takovém případě musí být taktéž změněny⁴.

Obchodní společnosti jsou osobami s vlastní právní subjektivitou, mohou být sami nositeli práv a povinností, vlastním jednáním na sebe mohou brát práva a povinnosti. Obchodní společnost je osobou odlišnou od svých společníků, jejichž vztah ke společnosti je dán jen jejich podílem na společnosti. Obchodní společnost je též oddělena od majetku svých společníků, tito nemají k majetku společnosti žádný právní vztah, nemohou s ním nijak disponovat, neboť tento majetek náleží výhradně společnosti jako samostatné právnické osobě⁵.

Do 1. ledna 2001 bylo možné v České republice založit též právnickou osobu podle zahraničního práva. Na našem území tudíž mohly platně vznikat též obchodní společnosti, které podle českého práva obchodními společnostmi nebyly. Příkladem je např. komanditní společnost na akcie, kterou sice československé předválečné právo znalo, po roce 1989 ji však obchodní zákoník do výčtu obchodních společností nezahrnul. To již však po novele obchodního zákoníku, provedené zákonem č. 370/2000 Sb. není možné.

Obchodní zákoník za obchodní společnosti označuje veřejnou obchodní společnost, komanditní společnost, společnost s ručením omezeným, akciovou společnost, evropskou společnost a evropské hospodářské zájmové sdružení. Má-li tedy obchodní společnost podle českého práva platně vzniknout, musí mít některou z těchto právních forem. Pouze evropské právo nebo zákon může stanovit jinak, nikoliv však pouze právní řád některého jiného členského státu Evropské unie.

V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie se tak v našem právním řádu objevily dvě nové formy obchodních společností. V obou případech se jedná o tzv. supranárodní formy společností vytvořené komunitárním právem. Z toho důvodu je jejich právní základ ve všech členských státech stejný. Pro obě tyto formy společností

⁴ Pelikánová, I., Příbyl, Z. in Pelikánová, I., Černá, S. a kol., Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva, II. díl, ASPI, a.s., 2006, str. 39

⁵ Pokorná, J. in MERITUM, Obchodní právo, ASPI, a.s., 2005, str. 172

také platí podmínka, že alespoň dva členové musí mít skutečné sídlo, jedná-li se o právnickou osobu, nebo musí vykonávat hlavní činnost, jde-li o fyzickou osobu, v různých členských státech⁶.

Evropské hospodářské zájmové sdružení je organizační formou se sídlem na území Evropské unie, resp. Evropského hospodářského prostoru, vybavenou alespoň v míře stanovené Nařízením o EHVS právní subjektivitou a sdružující osoby z alespoň dvou členských států EU, jejímž cílem je podpora hospodářské činnosti členů. Hlavním účelem EHVS je ulehčovat a rozvíjet hospodářskou činnost svých členů a tím umožňovat růst jejich hospodářských výsledků. Přímým předmětem činnosti EHVS tedy není podnikání, nýbrž podpora hospodářské činnosti členů. EHVS nesmí vykonávat činnost zcela nezávislou na činnosti členů, Nařízení o EHVS však stanoví i další omezení činnosti EHVS. EHVS se sídlem v ČR je vždy podnikatelem, neboť musí být zapsáno v obchodním rejstříku, a obchodní společností. V českém právu se EHVS nejvíce podobá veřejné obchodní společnosti, vykazuje však i některé rysy společnosti s ručením omezeným.

Evropská společnost je druhou nadnárodní formou obchodní společnosti, která byla vytvořena komunitárním právem za účelem poskytnout společností a skupinám podnikajícím na mezinárodní úrovni odpovídající právní formu tak, aby se odbouraly překážky podnikání vyplývající z odlišností v právních úpravách obchodních společností a z existence státních hranic⁷. Podle Nařízení o SE se evropská společnost považuje za akciovou společnost s kótovanými účastnickými cennými papíry, podléhající ustanovením národního akciového práva vždy, nestanoví-li nařízení samo něco jiného. Nařízení o SE stanoví, že záležitosti, které neupravuje, podléhají především právním předpisům národního práva státu, v němž má SE zapsané sídlo, přijatým speciálně pro evropskou společnost. Národní akciové právo se pak na SE použije všude tam, kde Nařízení o SE nedává ani cestou interpretace řešení určitého problému ani neobsahuje zmocnění, aby problém odstranili zakladatelé či akcionáři SE ve stanovách⁸. Pokud jde o úpravu právního postavení společníků SE, je úprava obsažena v Nařízení o SE velice skromná. Na právní postavení akcionářů SE, která má sídlo zapsané v ČR, se tudíž aplikují ustanovení obchodního zákoníku. Z tohoto důvodu, pokud v dalším výkladu mluvím o právním postavení společníků akciové společnosti, platí totéž o společnicích SE (případné výjimky jsou výslovně zmíněny).

⁶ Dědič, J., Čech, P., Evropské právo společností, Praha: BOVA POLYGON, 2004, str. 76

⁷ Alexander, J. in Hodál, P., Alexander, J., Evropské právo obchodních společností, Praha: Linde Praha, a.s., 2005, str. 126

⁸ Dědič, J., Čech, P., Evropská (akciová) společnost, Praha: BOVA POLYGON, 2006, str. 37

SE je právnickou osobou, založenou některým ze způsobů upravených Nařízením o SE, na jejímž založení se mohou podílet jenom osoby uvedené v tomto nařízení. Svou formou se SE blíží akciové společnosti, vykazuje však řadu odlišností⁹. S akciovou společností má SE společné především to, že povinně vytváří základní kapitál, který je tvořen souhrnem vkladů společníků a je rozčleněn na akcie, jedná se o samostatný subjekt odlišný od svých společníků, nadaný právní subjektivitou, který ručí za své závazky celým svým majetkem, přičemž každý společník ručí za závazky společnosti jen do výše svého vkladu.

3.2 Obchodní společnosti osobní a kapitálové

Teorie i praxe kromě členění na jednotlivé formy obchodních společností znají i další, pro tuto diplomovou práci též významné, dělení obchodních společností, a to dělení na společnosti osobní a kapitálové. Podle většinového mínění patří mezi osobní obchodní společnosti veřejná obchodní společnost a komanditní společnost. Naopak, společnost s ručením omezeným a akciová společnost jsou řazeny mezi společnosti kapitálové¹⁰. Mezi společnostmi osobní pak svou povahou patří i EHZS, SE oproti tomu řadíme mezi společnosti kapitálové.

Základní rozdíl mezi oběma typy obchodních společností lze vidět především v tom, že společníci osobních společností se na činnosti společnosti podílejí osobně, jejich nejvýznamnějším „vkladem“ jsou jejich osobní vlastnosti a schopnosti. Podnikání osobní společnosti totiž závisí především na osobní práci a výkonnosti společníků. Zánik členství společníka také může být důvodem zrušení celé společnosti. Dalším podstatným rysem osobních společností je, že všichni nebo alespoň někteří společníci ručí za závazky společnosti celým svým majetkem. Vzhledem k této skutečnosti nejsou osobní společnosti povinny vytvářet při založení ani v průběhu své existence základní kapitál (komanditní společnost sice tuto povinnost zákonem uloženu má, význam základního kapitálu však u ní není nijak zásadní, jeho výše se ostatně ani nezapisuje do obchodního rejstříku). Stejně tak, vzhledem k osobní účasti společníků na činnosti a řízení společnosti, nemusejí (avšak můžou) osobní společnosti zřizovat žádné orgány. Statutárním orgánem jsou všichni, popř. jen někteří nebo i jen jediný neomezeně ručící společník. Zánik společnického poměru některého z neomezeně ručících společníků také může způsobit zrušení a zánik společnosti.

⁹ Dědič, J., Čech, P., Evropská (akciová) společnost, Praha: BOVA POLYGON, 2006, str. 7

¹⁰ Eliáš, K., Obchodní společnosti, C.H.BECK, 1994, str. 38

Oproti tomu společníci kapitálových společností se na činnosti těchto společností podílejí především prostřednictvím svého vkladu, ať už peněžitého či nepeněžitého, neboť tyto společnosti povinně vytvářejí základní kapitál, a to právě prostřednictvím vkladů společníků. Samotné obchodní vedení společnosti a jednání jejím jménem pak náleží povinně vytvářenému statutárnímu orgánu, jehož členy zpravidla jsou placení profesionálové (členství společníků v tomto orgánu však není vyloučeno). Zánik společnického poměru společníka také nemá na další existenci společnosti vliv. Společníci kapitálových společností neručí za závazky společnosti za trvání společnosti buď vůbec, nebo je jejich ručení omezeno.

Je však třeba poznamenat, že zejména postavení komanditistů komanditních společností je velmi podobné postavení společníků společnosti s ručením omezeným, a že u společností s ručením omezeným není zcela potlačena ani osobní účast společníků, popř. některých z nich též na obchodním vedení a řízení společnosti. Podle některých názorů proto vedle těchto základních dvou existuje ještě třetí kategorie obchodních společností, a to společnosti smíšené¹¹. Toto pojetí vychází ze skutečnosti, že existují formy obchodních společností, které vykazují znaky jak osobních, tak kapitálových společností, a tudíž je nelze spolehlivě zařadit ani do jedné z výše uvedených kategorií.

Za typickou smíšenou společností je podle tohoto názoru považována společnost komanditní, neboť se na jejím podnikání účastní dva druhy společníků, z nichž někteří se na činnosti společnosti účastní osobně a za závazky společnosti ručí solidárně celým svým majetkem (komplementáři), zatímco jiní se na činnosti společnosti podílí pouze prostřednictvím svých vkladů, čímž se podobají společníkům kapitálových společností (komanditisté).

Někdy bývá mezi smíšené společnosti řazena též společnost s ručením omezeným, neboť tato, svou povahou kapitálová společnost, má též některé rysy osobních společností¹². Důvodem je skutečnost, že je možné, a v praxi nikoliv výjimečné, aby se společníci této formy obchodní společnosti vedle svého vkladu účastnili na činnosti společnosti též osobně. Není totiž vyloučena např. povinnost osobně se podílet na činnosti společnosti uložená společníkům společenskou smlouvou, společníci též v omezeném rozsahu ručí za závazky společnosti, ve společenské smlouvě může být smluvena tzv. příplatková povinnost společníků např. za účelem příspěvní na úhradu ztráty společnosti atd.

¹¹ např. Dědič, J. in Dědič a kol., Obchodní zákoník, komentář, I. díl, POLYGON, 2002, str. 329 a násl.

¹² Bartošíková, M. in Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnícké osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 8

Se zařazením této třetí kategorie obchodních společností lze, s ohledem na výše zmíněné prvky některých forem obchodních společností, souhlasit, pro zjednodušení se však v následujícím výkladu přidržím dělení společností pouze na osobní a kapitálové, kdy mezi osobní společnosti počítám veřejnou obchodní společnost, komanditní společnost a EHZS, mezi kapitálové pak společnost s ručením omezeným, akciovou společnost a evropskou společnost.

4. Základní pojmy a otázky

4.1 Zakladatel obchodní společnosti

Zakladatelem je osoba, která se jako budoucí společník účastní právního úkonu směřujícího k založení obchodní společnosti. Jedná se tedy vždy o osobu, jejímž jménem je podepsána společenská smlouva, zakladatelská smlouva nebo zakladatelská listina. V případě akciových společností zákon za zakladatele nepovažuje upisovatele akcií na základě veřejné nabídky akcií. Zápis do listiny upisovatelů lze sice považovat za právní úkon, související se založením společnosti, protože však podle § 165 obchodního zákoníku nemusí být podpis upisovatele úředně ověřen, nelze jej ztotožnit s právním úkonem týkajícím se založení společnosti podle § 63 obchodního zákoníku¹³.

Zakladatel je však též společníkem obchodní společnosti, a to za předpokladu, že společnost po svém založení skutečně vznikne. Zakladatelé se tedy podílejí již na založení společnosti, které vzhledem ke skutečnosti, že obchodní společnost vzniká jako samostatná osoba teprve okamžikem zápisu do obchodního rejstříku, časově předchází samotnému vzniku společnosti. Teprve po vzniku společnosti můžeme mluvit o společnických obchodní společnosti. Společnický vztah mezi zakladateli a společností je tedy ve fázi do vzniku společnosti v zárodečné podobě a plně se rozvine právě až po vzniku samotné společnosti. I v této fázi však lze mluvit o zakladatelích obchodní společnosti jako o jejích společnicích¹⁴.

4.2 Společník obchodní společnosti

Dostávám se k vymezení pojmu, který je předmětem celé této diplomové práce, a tím je společník obchodní společnosti. Společníkem obchodní společnosti je fyzická nebo

¹³ Dědič, J. in Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, komentář, Díl I., POLYGON, 2002, str. 331, 424

¹⁴ Pelikánová, I. in Pelikánová, I., Černá, S. a kol., Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva, II. díl, ASPI, a.s., 2006, str.64

právnícká osoba, která se svým majetkovým vkladem, svými výkony, nebo popř. obojím účastní na podnikání některé z obchodních společností¹⁵.

Společníci jsou subjekty oddělenými od *obchodní* společnosti, nemají žádná vlastnická ani jim obdobná práva ke společnosti ani k věcem v majetku společnosti ani k dalším součástem jejího majetku. Obchodní společnosti jsou samostatnými subjekty práv a povinností, jejichž jmění je odděleno od jmění společníků. Společníci však nejsou zcela bez vlivu na dispozice společnosti s tímto majetkem a na další právní jednání společnosti. Toto mohou ovlivňovat nepřímo prostřednictvím právních forem, které jim dává k dispozici obchodní zákoník, popř. které si v souladu se zákonem zakotvili ve společenské smlouvě¹⁶.

Skutečnost, že se určitá osoba podílí na podnikání obchodní společnosti jakožto její společník, neznamena, že by tato osoba požívala právního postavení podnikatele. Jedním z pojmových znaků podnikání je totiž vyvíjení činnosti vlastním jménem, který v případě společníků není naplněn, neboť tito nepodnikají vlastním jménem, ale podílejí se na podnikání jménem společnosti. Uvedené však neplatí bezvýjimečně v případě EHZS, a to s ohledem na jeho právní povahu, předmět *činnosti* a na charakter členů. V případě SE bude naopak běžné, že společník je podnikatelem, ovšem ne bezpodmínečně, neboť v určitých případech může být zakladatelem SE i právnícká osoba, která se do obchodního rejstříku nezapisuje, příp. může být zakladatelem, resp. osobou, která dá k založení SE popud, i fyzická osoba, tato ovšem pouze prostřednictvím svého podílu v akciové společnosti či ve společnosti s ručením omezeným (tato skutečnost z ní však ještě nedělá podnikatele ve výše uvedeném smyslu).

Mezi společnostmi a jejichmi společníky existuje právní vztah, který lze označit jako společnický poměr. Obsahem tohoto společnického poměru je souhrn práv a povinností spojených s podílem společníka ve společnosti. Jednotlivá práva a povinnosti společníků, která jsou součástí tohoto komplexu práv a povinností, pro ně vyplývají buď z právní úpravy obchodního zákoníku, z Nařízení o EHZS a Nařízení o SE nebo mohou být zakotveny v zakladatelském dokumentu či ve stanovách, pokud tuto smluvní autonomii obchodní zákoník či výše zmíněná nařízení připouští.

Jak jsem již zmínil výše, hlavním motivem, vedoucím k podnikání, a tedy i k zakládání obchodních společností, je snaha o dosahování zisku. Stejný motiv tedy vede fyzické a právnícké osoby k účasti na činnosti obchodních společností. Ze společnického

¹⁵ Eliáš, K., *Obchodní společnosti*, C.H.BECK, 1994, str. 251

¹⁶ Pokorná, J. in *MERITUM, Obchodní právo*, ASPI, a.s., 2005, str. 187

poměru ke společnosti společníkům plyne především možnost podílet se na společnosti dosahovaném zisku. V osobních společnostech k dosahování zisku mohou přispívat především svými znalostmi a schopnostmi, v kapitálových společnostech pak svými vklady pomáhají vytvářet finanční zázemí pro podnikatelskou aktivitu společnosti. Účelem EHZS sice primárně není dosahování zisku, ale skutečnost, že EHZS vyvíjí svou činnost z důvodu napomáhání hospodářské činnosti členů a jejího zvyšování, je i v tomto případě snaha o dosažení zisku jednou z hlavních motivací k účasti na EHZS.

4.3 Způsobilost být zakladatelem, resp. společníkem obchodní společnosti

4.3.1 Obecně

Být zakladateli obchodní společnosti a účastnit se na jejím podnikání mohou osoby fyzické a právnické, nestanoví-li zákon jinak. Zakladatelem obchodní společnosti může být též stát, neboť tento má v souladu s ustanovením § 21 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“) v soukromoprávních vztazích postavení právnické osoby. Státem se přitom ve výše zmíněném ustanovení nemyslí pouze Česká republika, nýbrž i cizí stát. Česká republika je však ve své způsobilosti být zakladatelem obchodní společnosti omezena zákonem č. 219/2000 Sb. Ten stanoví, že stát může založit obchodní společnost nebo se účastnit na jejím podnikání pouze ve formě akciové společnosti. O jejím založení musí rozhodnout vláda, nestanoví-li zvláštní zákon jinak. Takovým zákonem je např. zákon č. 77/2000 Sb., podle něhož je zakladatelem akciové společnosti České dráhy stát, jehož jménem jedná Ministerstvo dopravy a spojů¹⁷.

Zakladatel, resp. společník obchodní společnosti musí mít především způsobilost k právům a povinnostem. Tato způsobilost vzniká u fyzických osob zásadně narozením (je přiznána též dětem již počatým, za předpokladu, že se pak narodí živé), u právnických osob okamžikem jejich vzniku. Zakladatel, resp. společník však musí mít též způsobilost k právním úkonům. Pokud by ji neměl, mohl by místo něj právní úkon směřující k založení společnosti, resp. ke vzniku společnického poměru ke společnosti učinit jeho zákonný zástupce. Toto však neplatí bezvýjimečně. V případě, že zákon vyžaduje osobní účast zakladatele, resp. společníka na činnosti společnosti, jako je tomu v případě společníků veřejné obchodní společnosti a komplementářů komanditní společnosti, není zákonné zastoupení přípustné. Zákon toto sice výslovně nezakazuje, lze to však dovodit z právní

¹⁷ Dědič, J. in Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, komentář, Díl I., POLYGON, 2002, str. 332

úpravy veřejné obchodní společnosti a komanditní společnosti (zákon např. mezi důvody zrušení veřejné obchodní společnosti uvádí zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům některého společníka).

V případě, že se zakladatel, resp. společník na činnosti společnosti osobně neúčastní, může sice být při zakládání společnosti, resp. při vzniku společnického poměru na již existující společnosti zastoupen svým zákonným zástupcem, avšak takový právní úkon by musel být schválen opatrovnickým soudem v souladu s ustanovením § 28 občanského zákoníku, protože založení obchodní společnosti, resp. přistoupení do již existující společnosti, které vyžaduje též nakládání s majetkem zakladatele, resp. společníka (v daném případě zastoupeného) za účelem splacení vkladu, nelze považovat za běžnou záležitost¹⁸.

Zakladatelé nemusejí být podnikateli podle obchodního zákoníku. Každá obchodní společnost však podnikatelem je, bez ohledu na to, zda skutečně podniká, a to již z toho důvodu, že se povinně zapisuje do obchodního rejstříku.

Členem EHZS podle Nařízení o EHZS může být jen fyzická osoba, která vykonává průmyslovou, obchodní, řemeslnou či zemědělskou činnost nebo svobodné povolání nebo poskytuje jiné služby na území Společenství, nebo společnost ve smyslu čl. 48 Smlouvy o založení Evropského společenství (dále jen „SES“) (společnost založená podle občanského nebo obchodního práva, včetně družstev, a jiné právnické osoby veřejného nebo soukromého práva, které sledují výdělečné účely) nebo jiná entita veřejného či soukromého práva, která má sídlo a svou centrální správu na území Společenství. Členem však nemůže být jiné EHZS, neboť to nařízení výslovně zakazuje. V případě člena – fyzické osoby se tedy musí jednat o podnikající osobu, oproti tomu u členů – jiných než fyzických osob tato podmínka neplatí bezvýjimečně. I u nich však lze očekávat, že budou vyvíjet hospodářskou aktivitu, a to s ohledem na předmět sdružení, kterým je podpora hospodářské činnosti členů¹⁹.

Aby byla fyzická osoba způsobilým zakladatelem a členem EHZS, musí vykonávat na území státu Evropské unie některou z výše uvedených činností. V případě, že by tuto činnost přestala vykonávat, její účast na společnosti by zanikla. Není však nutné, aby tato osoba měla státní příslušnost nebo bydliště na území některého ze států Evropské unie.

¹⁸ Dědič, J. in Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, komentář, Díl I., POLYGON, 2002, str. 332

¹⁹ Pelikánová, I. in Pelikánová, I., Černá, S. a kol., Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva, II. díl, ASPI, a.s., 2006, str. 246

Oproti tomu u právních jednotek není podmínkou jejich účasti na EHVS výkon činnosti na území státu Evropské unie²⁰.

Okruh zakladatelů (a tedy i společníků) způsobilých k účasti na SE je vymezen Nařízením o SE v souvislosti s taxativní úpravou možných způsobů založení SE. Evropskou společnost není možné založit jiným způsobem, než který upravuje Nařízení o SE, a nemůže se na něm podílet jiný subjekt, než nařízení stanoví. Zakladatelem SE mohou být pouze právnické osoby, v některých případech jimi mohou být pouze akciové společnosti. U jednotlivých způsobů založení SE navíc nařízení stanoví určité další předpoklady, které musí být při založení SE tím kterým způsobem naplněny, což se může na způsobilosti právnické osoby být zakladatelem SE také projevit.

Zakladatelem SE může být právnická osoba, která byla založena podle práva některého z členských států EU, jejíž zapsané i skutečné sídlo leží v EU (členské státy mohou připustit, aby zakladatelem byla i právnická osoba, jejíž skutečné sídlo leží mimo území EU, pokud splňuje ostatní dvě podmínky – ČR tohoto zmocnění využila). Obecně lze říci, že akciová společnost je způsobilá být zakladatelem SE, ať je tato zakládána jakýmkoliv povoleným způsobem. Při zakládání SE vytvořením společné holdingové společnosti ve formě SE je vedle toho způsobilým subjektem i společnost s ručením omezeným. Nejširší je okruh způsobilých subjektů při založení dceřinné SE více právnickými osobami. V takovém případě je totiž způsobilým zakladatelem jakákoliv společnost ve smyslu čl. 48 SES (veškeré právnické osoby soukromého i veřejného práva, jejichž činnost má lukrativní povahu) a také SE. Zakladatelem tedy může být i osobní společnost, nikdy však osoba fyzická. Způsobilost určitých právnických osob být zakladatelem SE může být také vyloučena právním řádem státu, v němž má mít zakládána dceřinná SE své zapsané sídlo²¹. Pouze v případě, že je zakládána holdingová SE, mohou jako přímí zakladatelé vystupovat i fyzické osoby, ovšem pouze prostřednictvím svých podílů v akciové společnosti nebo společnosti s ručením omezeným.

Obchodní zákoník určuje také minimální počet zakladatelů jednotlivých typů obchodních společností a stanoví též podmínky způsobilosti být zakladatelem té které obchodní společnosti.

Veřejnou obchodní společnost a komanditní společnost mohou založit minimálně dva zakladatelé, přičemž po celou dobu existence těchto společností nesmí počet společníků klesnout pod tuto minimální hranici. Zakladatelem veřejné obchodní společnosti může být

²⁰ Dědič, J., Čech, P., Evropské právo společností, Praha: BOVA POLYGON, 2004, str. 107

²¹ Dvořák, T., Akciová společnost a Evropská akciová společnost, Praha: ASPI, a.s., 2005, str. 127

pouze fyzická osoba, která splňuje všeobecné podmínky provozování živnosti a u níž není dána překážka provozování živnosti podle živnostenského zákona. Zakladatelem veřejné obchodní společnosti může být za určitých okolností též právnická osoba, a to za předpokladu, že výše uvedené podmínky splňuje její statutární orgán, resp. jeho člen, nebo pověřený zástupce. Stejně podmínky jako zakladatel veřejné obchodní společnosti pak musí splňovat i zakladatel komanditní společnosti, který má být komplementářem této společnosti. Obchodní zákoník tedy klade na neomezeně ručící společníky zvýšené požadavky.

Obchodní zákoník také omezuje možnost těchto společníků neomezeně zakládat nebo se účastnit na činnosti obchodních společností, když stanoví, že fyzická nebo právnická osoba může být neomezeně ručícím společníkem pouze v jediné společnosti.

Pokud jde o EHZS, z povahy věci vyplývá, že musí mít nejméně dva členy. Podmínkou přitom je, že alespoň dva členové musí mít ústředí (jde-li o právní jednotky) nebo vykonávat hlavní činnost (jde-li o fyzické osoby) v různých státech Evropské unie, čímž je zaručen nadnárodní rozměr EHZS. Nařízení o EHZS počet členů nijak nelimituje, dovoluje však členským státům omezit počet členů EHZS, jehož sídlo má být na území členského státu, na 20. Česká republika však této možnosti nevyužila, EHZS se sídlem na území ČR tedy může mít libovolný počet členů.

Pouze v případě kapitálových společností pak obchodní zákoník zakotvuje možnost, aby byly založeny pouze jediným společníkem. Tato možnost vyplývá z požadavku dvanácté směrnice, která se vztahuje na jednočlenné společnosti s ručením omezeným, v České republice se však uplatní též pro akciovou společnost, neboť tak tato směrnice stanoví pro případ, že členský stát umožní též jednočlennou akciovou společnost. Společnost s ručením omezeným může být založena i jen jedinou fyzickou nebo právnickou osobou. Fyzická osoba však nemůže být jediným společníkem více než tří společností s ručením omezeným. Zákon také zakazuje, aby společnost s ručením omezeným byla jediným zakladatelem či jediným společníkem jiné společnosti s ručením omezeným. Na druhou stranu je společnost s ručením omezeným jedinou formou obchodní společnosti, u níž zákon omezuje počet společníků stanovením jejich maximálního počtu, a to padesáti.

Pouze jediná fyzická osoba nemůže být za žádných okolností zakladatelem akciové společnosti. V teorii se však objevil názor, že v tomto ohledu není naše právo plně v souladu s požadavky dvanácté směrnice. Obchodní zákoník totiž výslovně zakazuje, aby zakladatelem akciové společnosti byla jen jediná fyzická osoba, avšak proti spojení

všech akcií v rukou jediné fyzické osoby nic nenamítá. Z tohoto pak plyne, s ohledem na skutečnost, že i na akciovou společnost je nutné aplikovat požadavky dvanácté směrnice, že zákaz založení akciové společnosti je v rozporu s evropským právem²². Tento názor lze považovat za správný, neboť diskriminační povaha tohoto zákazu a jeho vnitřní nelogičnost jsou zcela očividné. Jinak lze uzavřít, že česká právní úprava požadavkům dvanácté směrnice vyhovuje.

Akciová společnost může být založena minimálně jednou právnickou osobou nebo dvěma fyzickými osobami. Není vyloučeno, aby zakladatelem akciové společnosti byla společnost s ručením omezeným, která má jen jediného společníka – fyzickou osobu. Obchodní zákoník, v souladu s požadavkem dvanácté směrnice, nebrání tomu, aby v již existující akciové společnosti byly všechny akcie soustředěny v rukou jediné fyzické osoby, naopak tuto situaci výslovně připouští, když uvádí, že tato situace nezakládá neplatnost společnosti ani není důvodem pro zrušení společnosti soudem. V případě, že se stane společnost jednočlennou v důsledku soustředění všech podílů v rukou jediného společníka, stanoví dvanáctá směrnice povinnost publikovat tuto skutečnost včetně identifikačních údajů o osobě jediného společníka v obchodním rejstříku podle čl. 3 první směrnice. V tomto ohledu je náš právní řád s komunitárním právem harmonizován.

Stejně jako v případě EHZS i v případě SE z povahy věci vyplývá, že musí mít nejméně dva členy. Společníkem SE může být právnická osoba, založená podle práva některého z členských států EU, jejíž zapsané i skutečné sídlo leží v EU, přičemž je nutné, aby se alespoň dvě z těchto právnických osob řídily právem různých členských států, v určitých případech postačí, má-li zakladatel alespoň po dobu dvou let dceřinnou společnost řídicí se právem jiného členského státu nebo organizační složku podniku umístěnou v jiném členském státě. SE však může za určitých podmínek založit i jen jediný zakladatel, a to SE jakožto jediný zakladatel dceřinné SE. Není však vyloučeno, aby byly v průběhu existence SE soustředěny všechny akcie v rukou jediného akcionáře, popř. aby akcie SE byly převáděny i na subjekty, které jsou vyloučeny z daného způsobu založení SE, tj. např. na fyzické osoby²³.

4.3.2 Způsobilost zahraničních osob účastnit se na podnikání české obchodní společnosti

Obchodní zákoník stanoví, že zakladateli obchodní společnosti mohou být osoby fyzické i právnické. Pokud jde o zahraniční osoby, obchodní zákoník dává těmto širokou

²² Dědič, J., Čech, P., Obchodní právo po vstupu ČR do EU, Praha: BOVA POLYGON, 2005, str. 99

²³ Dědič, J., Čech, P., Evropská (akciová) společnost, Praha: BOVA POLYGON, 2006, str. 244 a násl.

možnost účastnit se na činnosti českých obchodních společností, když stanoví, že se zahraniční osoba může za účelem podnikání podílet na založení české obchodní společnosti nebo se účastnit jako společník v již existující české obchodní společnosti, příp. může českou obchodní společnost sama založit nebo se stát jejím jediným společníkem, pokud obchodní zákoník jediného zakladatele či společníka připouští (resp. obchodní zákoník přiznává zahraničním osobám výše uvedená oprávnění ohledně českých právnických osob, tedy nejen obchodních společností, s ohledem na předmět této práce se však zabývám pouze oprávněním těchto osob účastnit se na činnosti českých obchodních společností).

Obchodní zákoník však již neřeší, zda lze těmito osobami rozumět též zahraniční subjekty, kterým sice právní řád státu, podle něž ten který subjekt vznikl, sice přiznává způsobilost k právům a právním úkonům, ale nepřiznává jim postavení právnické osoby a někdy ani plnou právní subjektivitu (např. veřejné obchodní společnosti v německém, rakouském nebo švýcarském právním řádu, německé společnosti občanského práva). Tyto subjekty pak pochopitelně nejsou podle právního řádu České republiky ani fyzickou ani právnickou osobou a v souladu s dikcí § 56 odst. 2 obchodního zákoníku tak nesplňují podmínky pro přiznání způsobilosti být zakladatelem obchodní společnosti českého práva. Na tuto problematiku není v teorii dosud zcela jednotný názor.

Pro závěr, že tyto subjekty nejsou způsobilé k založení české obchodní společnosti, lze argumentovat tím, že vzhledem ke skutečnosti, že obchodní zákoník ani jiný právní předpis oprávnění jiné než fyzické nebo právnické osoby (rozuměj podle českého práva) zakládat na území České republiky obchodní společnost nezakládají, nelze toho, kdo není fyzickou ani právnickou osobou, považovat za způsobilého zakladatele obchodní společnosti. Tomuto závěru nebrání ani ustanovení § 22 obchodního zákoníku, podle kterého právní způsobilost, kterou má jiná než fyzická zahraniční osoba podle právního řádu, podle něhož byla založena, má rovněž v oblasti českého právního řádu. Z dikce tohoto ustanovení totiž vyplývá pouze to, že zahraniční obchodní společnost, která není fyzickou ani právnickou osobou, může sice mít podle zahraničního právního řádu způsobilost uzavřít zakladatelskou smlouvu či listinu, není však podle ustanovení § 56 odst. 2 obchodního zákoníku způsobilým zakladatelem obchodní společnosti podle českého práva²⁴. Výše uvedenému závěru výrazně nebrání ani ustanovení § 24 obchodního zákoníku, které sice určuje, že se zahraniční osoba může za účelem podnikání podílet

²⁴ Štenglová, I. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol., Obchodní zákoník, komentář, 9. vydání, C.H.BECK, 2004, str. 160

na založení české právnické osoby, nebo ji založit, nebo se účastnit jako společník nebo člen v již založené české právnické osobě, a to i jako jediný společník, když podle ustanovení § 21 odst. 2 obchodního zákoníku se zahraniční osobou podle tohoto zákona rozumí fyzická osoba s bydlištěm nebo právnická osoba se sídlem mimo území České republiky, nikoliv tedy subjekt, kterému není postavení právnické osoby přiznáno. Argumentem svědčícím pro tento závěr je též skutečnost, že výklad ustanovení § 24 obchodního zákoníku, umožňující, aby se tyto zahraniční subjekty podílely na zakládání českých právnických osob nebo v nich nabývaly účast, vnáší do české právní úpravy stejně cizorodý prvek, jakým byla již zrušená úprava § 24 odst. 2 obchodního zákoníku, která do 1. ledna 2001 umožňovala zakládat v České republice právnické osoby podle zahraničního právního řádu²⁵. Zákonem č. 370/2000 Sb., kterým byl s účinností od 1. ledna 2001 novelizován obchodní zákoník, bylo znemožněno založit v České republice právnickou osobu podle jiného než českého práva, a to i v případě, že by se na jejich založení podílela nebo byla jejich jediným zakladatelem zahraniční osoba. Výše uvedený výklad ustanovení § 24 obchodního zákoníku by tak v podstatě znamenal popření účelu této novely.

Rozdílný názor zastává prof. Dědič, podle nějž zakladatelem české společnosti může být i zahraniční osoba, přičemž nemusí jít ani o fyzickou, ani o právnickou osobu podle českého práva. Postačí, půjde-li o jinou osobu než fyzickou, pokud má podle práva státu, podle něhož byla založena, způsobilost k právům a právním úkonům²⁶. Podle prof. Dědiče z ustanovení § 22 obchodního zákoníku vyplývá, že se může jednat o společenství, kterému sice právní řád státu, podle něhož bylo založeno, nepřiznává postavení právnické osoby, které však podle tohoto právního řádu disponuje buď plnou nebo částečnou právní subjektivitou, i když není právnickou osobou²⁷. Obchodní zákoník podle prof. Dědiče v ustanovení § 24 odst. 1 obchodního zákoníku vychází z principu, že se zahraniční osoby mohou účastnit v českých právnických osobách jako společníci nebo členové za stejných podmínek jako české osoby²⁸.

Stejný názor jako prof. Dědič zastává i prof. Pelikánová, podle níž formulace, že právní způsobilost jiné než fyzické osoby se řídí právem, podle něhož byla tato osoba založena, neobsahující výraz „právnická osoba“ je plně promyšlená a vyjadřuje, že toto ustanovení je aplikovatelné i na útvary, jimž není v zahraničí přiznáno postavení právnické

²⁵ tamtéž, str. 160

²⁶ Dědič, J. in Dědič J. a kol., Obchodní zákoník, komentář, Díl I., POLYGON, 2002, str. 332

²⁷ tamtéž, str. 128 a násl.

²⁸ tamtéž, str. 130

osoby, je-li jim přiznána alespoň v určité míře právní subjektivita. Pokud jde o tvrzený nesoulad mezi citovanou formulací a formulací § 21 odst. 2 a § 26 odst. 1 a 3 obchodního zákoníku, domnívá se prof. Pelikánová, že vztah obou formulací je třeba chápat tak, že české právo bude považovat za právnické osoby i útvary, jejichž způsobilost podle zahraničního práva je o něco slabší a právnické osoby nedosahuje, jestliže jim je vůbec právní způsobilost přiznána, a že české právo bude těmto útvarům přiznávat způsobilost ve stejném rozsahu, v jakém jim ji přiznává právo země jejich založení. Jinak bychom prý museli zavést do české právní terminologie jakýsi další název pro neúplnou právnickou osobu v návaznosti na zahraniční práva, což lze ztěžít požadovat. Na základě výše uvedeného tak podle prof. Pelikánové bude třeba např. německou a rakouskou veřejnou obchodní společnost chápat jako právnickou osobu²⁹.

Názor prof. Pelikánové na uvedenou problematiku lze považovat za správný, zvláště přisvědčíme-li názoru předsedkyně senátu Nejvyššího soudu JUDr. Štenglové a neomezíme se jen na gramatický výklad daného ustanovení. Pak lze totiž dospět k závěru, že účelem ustanovení § 22 obchodního zákoníku je umožnit zahraničním osobám (včetně útvarů nepožívajících statut právnických osob) podílet se v co nejširším rozsahu na podnikatelské činnosti v České republice, ať již přímo nebo nepřímou prostřednictvím účasti v českých právnických osobách³⁰. Konečnou odpověď na tuto otázku však přinese až judikatura.

Zároveň je však třeba brát v úvahu skutečnost, jaký rozsah právní subjektivity přiznává konkrétnímu subjektu právní řád státu, podle kterého byl založen. Rozsah této způsobilosti je u různých subjektů různý a často ani ze samotného příslušného právního řádu jednoznačně nevyplývá, zda, popřípadě kterých právnických osob může být ten který subjekt zakladatelem či společníkem³¹.

4.4 Odlišnosti členství v družstvu

Obchodní společnosti nejsou jedinými právnickými osobami, které obchodní zákoník konstituuje, za právnickou osobu prohlašuje ještě další subjekt, a to družstvo. Obchodní zákoník definuje družstvo jako společenství neuzavřeného počtu osob založené za účelem podnikání nebo zajišťování hospodářských, sociálních nebo jiných potřeb svých členů. V případě družstev tedy používá obchodní zákoník odlišnou terminologii než u obchodních společností, a to v tom směru, že nehovoří o společnicích, nýbrž o členech družstva.

²⁹ Pelikánová, I., *Obchodní právo*, I. díl, ASPI, a.s., 2006, str. 420 a násl.

³⁰ Štenglová, I. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol., *Obchodní zákoník, komentář*, 9. vydání, C.H.BECK, 2004, str. 160 a násl.

³¹ blíže viz. Pauknerová, M., *Společnosti v mezinárodním právu soukromém*, Praha, Karolinum, 1998

Ačkoliv jak obchodní společnosti, tak družstva jsou právníckými osobami obchodního práva, jejichž prostřednictvím je možné vykonávat podnikatelskou činnost, je mezi nimi několik podstatných rozdílů. Zatímco obchodní společnosti mají uzavřený počet společníků (resp. podílů nebo akcií), jedná se tedy o korporace uzavřeného typu, což znamená, že dojde-li ke změně počtu společníků, musí zásadně dojít i ke změně společenské smlouvy, zakladatelské listiny, příp. stanov (výjimku představují případy, kdy akcionář akciové společnosti nabude část akcií jiného akcionáře či kdy naopak část svých akcií prodá jinému akcionáři, případně kdy se akcie stane spoluvlastnictvím více akcionářů, pokud nedochází ke změně výše základního kapitálu), v případě družstev není počet členů zákonem ani stanovami prakticky nijak limitován. Obchodní zákoník pouze stanoví, že družstvo musí mít nejméně pět členů – fyzických osob. Jsou-li však členy alespoň dvě právnícké osoby, výše uvedená podmínka neplatí³². Jinak mohou do družstva neomezeně přistupovat další osoby, resp. může členství dosavadních členů zanikat bez potřeby měnit stanovy družstva. Vždy však musí zůstat alespoň zákonem stanovený minimální počet členů. Proměnlivost členské základny s sebou nese též proměnlivost velikosti jmění družstva, neboť to je dáno součtem členských vkladů³³.

Další rozdíl spočívá v obsahu samotného právního vztahu mezi družstvem a jeho členem. Na rozdíl od obchodních společností, kde základním smyslem účasti osob na společnosti je právo na podíl na zisku, u družstev, ačkoliv ani zde není toto právo a priori vyloučeno, podíl na zisku není samozřejmou a běžnou součástí členského podílu. Základním účelem existence družstev je totiž zpravidla usnadnění podnikání členů, popř. zajišťování společných potřeb členů. Družstvo nemusí být založeno za účelem podnikání, což je naopak základní charakteristikou obchodních společností. Družstvo se také nezakládá žádnou společenskou či zakladatelskou smlouvou, nýbrž rozhodnutím ustavující schůze, základním dokumentem družstva jsou pak stanovy.

Mezi podílem v obchodní společnosti a podílem v družstvu tak existují určité rozdíly, vyplývající právě z odlišné funkce obchodních společností a družstev. Pokud jde o účast na rozhodování v družstvu, podobá se postavení členů družstva postavení členů osobních společností, neboť se zde uplatňuje princip hlasování podle hlav, když každý člen

³² Pekárek, M. in Štenglová, I., Plív, a S., Tomsa, M. a kol., Obchodní zákoník, komentář, 9. vydání, 2004, C.H.BECK, str. 864 a násl.

³³ Římalová, O. in Římalová, O., Holejšovský, J., Družstva, 2. vydání, Praha: C.H.BECK, 2004, str. 181

družstva disponuje právě jedním hlasem. Stanovy družstva však mohou upravit tuto otázku odlišně³⁴.

Pokud jde o samotný obsah členského vztahu k družstvu, tento je také tvořen právy a povinnostmi členů ve vztahu ke družstvu. Na rozdíl od obchodních společností však není základem tohoto vztahu podíl na zisku, ale spíše účast na činnosti družstva, kterou toto vyvíjí k zajištění potřeb svých členů.

Mezi základní a obvyklá práva vyplývající z členského vztahu k družstvu patří především právo hlasovat na členské schůzi, být členem orgánů družstva, právo na informace a právo využívat služeb poskytovaných družstvem. Ze zákona má člen družstva nárok na vypořádací podíl, a to za předpokladu, že jeho členství zaniklo za trvání družstva. Mezi tato základní práva pak může být stanovami zařazeno též právo na podíl na zisku. Člen družstva má též právo ze družstva vystoupit, či převést členství na jinou osobu³⁵. Pokud jde o povinnosti, člen družstva má především povinnost vkladovou, povinnost podrobit se usnesení členské schůze, a to i když s nimi nesouhlasil. Stanovy mohou pro členy zakotvit i některé povinnosti další, např. povinnost uhrazovací či povinnost osobně se podílet na činnosti družstva. Stanovy také mohou vázat vznik členství na pracovní vztah uchazeče o členství v družstvu³⁶. Členovi může také vzniknout povinnost poskytnout družstvu další členský vklad, a to za předpokladu, že stanovy další majetkovou účast členů na podnikání družstva připouští, a že člen tuto povinnost postupem určeným ve stanovách přijal³⁷.

I přes značné rozdíly mezi obchodními společnostmi a družstvy, vyplývající především z odlišného účelu, pro něž jsou obě tyto formy sdružení osob zakládány, a které se projevují i v rozdílném právním postavení společníků obchodních společností a členů družstev, lze nalézt i řadu paralel. Jelikož však obchodní zákoník nezahrnul družstva do výčtu obchodních společností, nebude právnímu postavení členů družstev v dalším výkladu již věnována pozornost.

³⁴ Pelikánová, I. in Pelikánová, I., Černá, S. a kol., Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva, II. díl, ASPI, a.s., 2006, str.492 a násl.

³⁵ tamtéž, str. 497 a násl.

³⁶ Dvořák, T., Družstevní právo, 2. vydání, Praha: C.H.BECK, 2002, str. 63 a násl.

³⁷ Římalová, O. in Římalová, O., Holejšovský, J., Družstva, 2. vydání, Praha: C.H.BECK, 2004, str. 210

5. Vznik společnického poměru

5.1 Obecně

Základním předpokladem pro vznik společnického poměru (někdy označovaný také jako společenský nebo členský) je vznik samotné společnosti. V procesu vzniku obchodní společnosti rozeznáváme dvě základní fáze, a to založení společnosti, které se děje smlouvou (resp. jednostranným právním úkonem v případě jednočlenných společností), a dále vznik společnosti, k němuž dochází zápisem založené společnosti do obchodního rejstříku.

Onou smlouvou, kterou se společnost zakládá, je smlouva společenská nebo zakladatelská; připouští-li to obchodní zákoník, nahrazuje ji zakladatelská listina (v případě založení společnosti pouze jedním zakladatelem). V případě EHZS je touto smlouvou smlouva o sdružení. Specifická je situace v případě SE. Tam je totiž možný vznik společnosti, a tedy i společnického poměru pouze na základě některého z taxativně stanovených způsobů založení SE, a to fúzí akciových společností, založením holdingové společnosti ve formě SE, založením společné dceřinné společnosti ve formě SE nebo změnou právní formy akciové společnosti na SE. Společníci obchodních společností, které se podílely na založení SE, se tak okamžikem vzniku SE stávají společníky SE.

Aby mohla společnost vzniknout, musí být účinně založena a musí být podán návrh na zápis společnosti do obchodního rejstříku. Skutečnost, že obchodní společnost vzniká (konstituuje se jako právnická osoba) teprve zápisem do obchodního rejstříku (zákon tedy tomuto zápisu přiznává konstitutivní účinek), je dokladem toho, že se v českém právním řádu uplatňuje tzv. registrační (normativní) systém, a to ohledně všech forem obchodních společností. Zamítne-li tedy soud návrh na zápis společnosti do obchodního rejstříku, společnost jako taková nevznikne, což se samozřejmě projeví i v tom, že nevznikne ani společnický poměr osoby.

Společnický poměr může vzniknout jak při vzniku společnosti, tak i za jejího trvání, a to různými způsoby, které můžeme rozdělit do dvou základních kategorií na vznik originární a derivativní.

5.2 Originární vznik společnického poměru k obchodní společnosti

Originárně vzniká společnický poměr v případě, že společník nabývá účast ve společnosti bez právního předchůdce. Typickým způsobem originárního vzniku společnického poměru je vznik tohoto poměru u zakladatelů nově vznikající společnosti,

kteří se účastní již na zakládacím procesu a z logiky věci je tak v jejich případě derivativní způsob vzniku společnického poměru vyloučen. Skutečnost, že určitá osoba byla zakladatelem společnosti, však nemá z hlediska jejího postavení vůči společníkům, kteří do společnosti přistoupili teprve později, prakticky žádnou právní relevanci.

Fakticky však mají zakladatelé výhodnější postavení v tom smyslu, že jsou to oni, kdo při zakládání společnosti rozhodují o obsahu zakladatelského dokumentu či stanov, mohou si je tudíž přizpůsobit svým potřebám, mohou si např. zakotvit právo na tzv. zakladatelskou odměnu, právo na zvýšený podíl na zisku atd. Ustanovení zakladatelského dokumentu či stanov však musí být v souladu se zákonným příkazem dobrých mravů a ekvity³⁸, nesmějí tedy poskytovat zakladatelům bez zjevného důvodu nepřiměřené výhody.

V osobních společnostech je originární vznik společnického poměru neomezeně ručících společníků možný také tak, že cestou změny společenské smlouvy přistoupí do již existující společnosti další společník. Originární vznik společnického poměru komanditisty v již existující společnosti je také možný, přičemž se přiměřeně použijí ustanovení o přistoupení nového společníka do společnosti s ručením omezeným (viz. níže).

V kapitálových společnostech je originární vznik společnického poměru možný také v případě zvýšení základního kapitálu společnosti, které je sice možné provést vícero způsoby, i bez nutnosti přibírat nové společníky, není však vyloučeno, aby se při zvyšování základního kapitálu stala novým společníkem i osoba, která jím do té doby nebyla. Původní společníci zůstávají i nadále společníky, okruh společníků se pouze rozšiřuje.

U společnosti s ručením omezeným je však možné přistoupení nového společníka do společnosti jen za předpokladu, že s tím vysloví souhlas valná hromada společnosti. Původní společníci tak mají ve svých rukou právo rozhodnout o tom, zda té které konkrétní osobě přístup do společnosti vůbec umožní³⁹. Nový společník společnosti s ručením omezeným je však vůči zakladatelům společnosti omezen v tom smyslu, že musí přistoupit ke společenské smlouvě a stanovám, a to ve znění, ve kterém byly přijaty právě zakladateli společnosti.

V případě akciové společnosti, pokud valná hromada (za určitých okolností může být k tomuto rozhodnutí zmocněno představenstvo) společnosti rozhodne o tom, že ke zvýšení základního kapitálu dojde prostřednictvím upsání nových akcií na základě veřejné nabídky

³⁸ Dvořák, T., Veřejná obchodní společnost, Praha: ASPI Publishing, 2003, str. 86 a násl.

³⁹ Dvořák, T., Společnost s ručením omezeným, Praha: ASPI Publishing, 2003, str. 93 a násl.

akcií (ať už zcela či zčásti), otevírá se tím možnost třetím osobám, které dosud stály vně společnosti a mají o upsání akcií zájem, stát se jejími novými společníky, a to bez jakýchkoliv omezení⁴⁰. Valná hromada (resp. představenstvo) akciové společnosti tedy není, na rozdíl od valné hromady společnosti s ručením omezeným, oprávněna rozhodovat o konkrétních osobách zájemců o upsání akcií a tím o vznik společnického poměru ke společnosti.

V EHZS je vedle originárního vzniku členství při založení sdružení možný ještě další způsob, a to prostřednictvím rozšíření počtu členů přijetím nového člena. Nový člen může být do EHZS přijat za předpokladu, že splňuje požadavky kladené na člena EHZS Nařízením o EHZS. K přijetí nového člena pak toto nařízení vyžaduje souhlas všech členů sdružení.

5.3 Derivatívni vznik společnického poměru k obchodní společnosti

Nabývá-li osoba podíl na již existující společnosti od jiného subjektu, hovoříme o derivativním vzniku společnického poměru. V těchto případech tedy již společnický poměr určitého subjektu ke společnosti existoval, a tudíž dochází pouze ke změně v osobě společníka. K této změně může dojít různými způsoby, které však mohou být v jednotlivých formách obchodních společností omezeny, či z povahy věci přímo vyloučeny.

5.3.1 Univerzální sukcese

Z obecného pohledu rozlišujeme nástupnictví univerzální a singulární. V případě univerzální sukcese dochází k *přechodu* veškerých práv a povinností původního společníka, a to na základě určité právní skutečnosti, nikoliv na základě smlouvy. Touto právní skutečností je buď smrt původního společníka – fyzické osoby či zánik původního společníka – právnické osoby.

Univerzálním sukcesorem pak může být fyzická či právnická osoba, která zdědila podíl zůstavitele (právnická osoba pouze na základě závěti) nebo právnická osoba, na kterou přešel podíl jejího právního předchůdce⁴¹.

⁴⁰ Štenglová, I. in Dědič, J., Kříž, R., Štenglová, I., Akciové společnosti, 5., přepracované vydání, Praha: C.H.BECK, 2003, str. 391 a násl.

⁴¹ Dvořák, T., Společnost s ručením omezeným, Praha: ASPI Publishing, 2003, str. 94 a násl.

5.3.2 *Singulární sukcese*

Na rozdíl od univerzální sukcese vstupuje singulární sukcesor pouze do některých práv a povinností fyzické nebo právnické osoby, a to smluvním *převodem* těchto práv a povinností.

Singulární sukcesor nabývá převodem podílu veškerá práva a povinnosti původního společníka, která mu plynula z jeho společnického poměru v konkrétní společnosti, nenabývá však ostatní práva tohoto původního společníka⁴².

Z hlediska derivativního vzniku společnického poměru společníka však nemá toto rozlišování prakticky žádný význam, neboť v obou případech dochází k převodu celého komplexu společnických práv a povinností, pouze v případě univerzální sukcese přecházejí na nabyvatele též jiná práva a povinnosti, která však se společnickým poměrem původního společníka nijak nesouvisí. Výjimku pak představují tzv. samostatně převoditelná práva, která jsou spojena s akciemi. V tomto případě je možné převést na jinou fyzickou či právnickou osobu i pouze jen některá z komplexu společnických práv a povinností (např. právo na vyplacení dividendy).

5.3.3 *Změna v osobě společníka v jednotlivých formách obchodních společností*

Jak tedy vyplývá z výše uvedeného, v případě derivativního vzniku společnického poměru ke společnosti dochází ke změně v osobě společníka, aniž by však zároveň docházelo ke změně počtu společníků. Je však možné, aby podíl přešel i na dva či více dědiců, nebo aby společník převedl na jiného i jen část svého podílu (toto přichází v úvahu pouze v kapitálových společnostech, v osobních společnostech mají všichni společníci zásadně stejné podíly, přičemž jejich velikost se mění v závislosti na počtu členů společnosti). Vzhledem ke skutečnosti, že určení společníků je podstatnou náležitostí společnické smlouvy, resp. smlouvy o sdružení, je ke změně v osobě společníka nutná zároveň změna těchto smluv.

Odlišná je situace v akciových společnostech. Akciová společnost se nezakládá společnickou smlouvou, jejímž účelem je vedle samotného založení společnosti též úprava vztahů ve společnosti v průběhu celého jejího trvání, ale zakladatelskou smlouvou, příp. listinou, jejímž účelem je pouze úprava vztahů mezi zakladateli při založení společnosti. I když okamžikem vzniku společnosti nepozbývá zakladatelská smlouva, příp. listina své platnosti (tu si zachovává po celou dobu existence společnosti), její obsah

⁴² Dvořák, T., *Veřejná obchodní společnost*, Praha: ASPI Publishing, 2003, str. 88

se po vzniku společnosti pokládá za vyhaslý⁴³. Právní poměry akciové společnosti a jejích společníků pak upravují stanovy společnosti. V zakladatelské smlouvě musí být, bez ohledu na to, zda je společnost zakládána simultánně (tedy bez veřejné nabídky k upsání akcií) nebo sukcesivně (na základě veřejné nabídky akcií), mj. uveden údaj o tom, kolik akcií který zakladatel upisuje. Obligatorní náležitostí stanov však již není označení společníků, tedy včetně zakladatelů. Důvodem jsou volné vztahy mezi akciovou společností a jejími společníky a také skutečnost, že převoditelnost podílu v akciové společnosti - akcie nelze zcela vyloučit. Charakteristickým znakem této formy obchodní společnosti je tak možnost snadného převodu podílu společníka, proto je zde fluktuace společníků oproti jiným formám společností mnohem výraznější, a z toho důvodu není možné požadovat, aby při změně v osobě společníka muselo dojít zároveň ke změně stanov.

Pokud jde o přechod podílu, tento je podmíněn smrtí společníka – fyzické osoby, nebo zánikem společníka – právnické osoby s přechodem jmění na právního nástupce. Podíl je obecně způsobilým předmětem dědictví, pro jednotlivé právní formy obchodních společností však platí určité odchylky.

V osobních společnostech může k přechodu podílu neomezeně ručících společníků dojít pouze za předpokladu, že to výslovně umožňuje společenská smlouva. Navíc je nutné, aby ve společnosti kromě dědice nebo právního nástupce nadále zůstali alespoň dva další neomezeně ručící společníci. Dědicem, resp. právním nástupcem však může být pouze osoba, která splňuje obecné požadavky kladené na neomezeně ručící společníky. Účast dědice, resp. právního nástupce ve společnosti vzniká dnem zániku právního předchůdce, zápis změny v osobě společníka v obchodním rejstříku má pouze deklaratorní účinky. Pokud společenská smlouva přechod podílu výslovně neumožňuje, pak přechod není možný a uvolněný podíl zaniká. Dědici, resp. právnímu nástupci společníka, jehož účast ve společnosti zanikla, pak vzniká nárok na vypořádací podíl.

V případě smrti člena EHVS jeho účast na EHVS zaniká a nikdo nemůže nastoupit do sdružení jako jeho právní nástupce, s výjimkou případů, kdy smlouva o sdružení přechod účasti na dědice, resp. právního nástupce bývalého člena umožňuje, nebo pokud s tím souhlasí všichni zbylí členové. Dědic, resp. právní nástupce však musí splňovat podmínky kladené na členy EHVS Nařízením o EHVS. Účast na EHVS může přejít i na více dědiců, pokud tito splňují výše uvedené požadavky.

⁴³ Eliáš, K., Akciová společnost, Linde Praha, a.s., 2000, str. 151

Ve společnosti s ručením omezeným je přechod obchodního podílu možný bez dalšího. Vzhledem ke skutečnosti, že ve společnosti s ručením omezeným je běžná osobní účast společníků na činnosti společnosti, umožňuje zákon, aby společenská smlouva přechod obchodního podílu vyloučila. Společníci totiž mohou mít zájem na tom, aby se společníkem nestal dědic, který není k osobní účasti na činnosti společnosti způsobilý, či ochotný. Pokud společenská smlouva přechod obchodního podílu vylučuje, vzniká dědici, resp. právnímu nástupci nárok na vypořádací podíl. Totéž platí přiměřeně o přechodu podílu komanditisty komanditní společnosti.

Nejjednodušší je situace u akciové společnosti, resp. SE. Vzhledem ke skutečnosti, že převoditelnost akcie je její základní a stálou vlastností (převoditelnost akcie nemůže být nikdy zcela vyloučena, je možné ji jen omezit, a to ještě jen u akcií na jméno), a vzhledem k tomu, že akcionáři se na činnosti společnosti osobně nijak neúčastní, je možný též přechod akcie na dědice, resp. právního nástupce automaticky, a to bez možnosti společnosti tomu jakkoliv zamezit. Z hlediska dědictví nebo právního nástupnictví je bez významu, zda je cenný papír neomezeně převoditelný či zda společnost převoditelnost akcie omezila. Úprava dědění, resp. právního nástupnictví se zde uplatní v plném rozsahu⁴⁴.

Složitější je situace, pokud jde o převoditelnost podílu. Jak jsem již uvedl, převod podílu spočívá v dobrovolném smluvním převodu podílu ve společnosti na třetí osobu (není ovšem vyloučen ani převod podílu na některého ze stávajících společníků, v jejich případě by se však nejednalo o derivativní nabytí podílu, nýbrž pouze o zvětšení jejich dosavadního podílu).

Vzhledem k silné vázanosti neomezeně ručících společníků k osobní společnosti je možnost převést podíl ve veřejné obchodní společnosti, resp. podíl komplementáře komanditní společnosti téměř potlačena, nikoliv však vyloučena. Existují však názory, podle nichž převod podílu neomezeně ručícího společníka není možný⁴⁵. Pravdu však dle mého názoru mají zastánci názoru opačného, totiž že je možné i tento podíl převést na jiného⁴⁶. Převod podílu je ovšem možné realizovat pouze cestou změny společenské

⁴⁴ Dvořák, T., *Akciová společnost a Evropská akciová společnost*, Praha: ASPI, a.s., 2005, str. 170

⁴⁵ Pokorná, J., *Subjekty obchodního práva, Vybrané problémy*, Brno: Masarykova univerzita, 1997, str. 144 (dlužno poznamenat, že tatáž autorka v knize Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kolektiv, *Kurs obchodního práva, Právnícké osoby jako podnikatelé*, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, na str. 110 možnost převodu podílu ve v.o.s. připouští, pochybnosti o možnosti převodu však vyslovuje i nadále)

⁴⁶ srovnej Dvořák, T., *Veřejná obchodní společnost*, Praha: ASPI Publishing, 2003, Pokorná, J. in Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kolektiv, *Kurs obchodního práva, Právnícké osoby jako podnikatelé*, 5. vydání, C.H.BECK, 2005

smlouvy. K tomu je však zapotřebí souhlasu všech společníků, resp. stanoví-li tak společenská smlouva, stanovené většiny společníků.

Ačkoliv EHZS je svou povahou nejbližší právě veřejné obchodní společnosti, pokud jde o převoditelnost podílu, je zde situace mnohem jednoznačnější. Nařízení o EHZS totiž výslovně stanoví, že každý člen může svou účast na EHZS, příp. i jen její část převést na jiného člena nebo jinou osobu, která splňuje podmínky pro účast na EHZS. Podmínkou je však souhlas všech ostatních členů s tímto převodem. Toto pravidlo nemůže být změněno ani smlouvou o sdružení, souhlas všech ostatních členů je obligatorní podmínkou platnosti převodu.

Pokud jde o možnost převodu podílu společníka společnosti s ručením omezeným (a s odvoláním na přiměřené použití ustanovení o společnosti s ručením omezeným též na právní postavení komanditistů komanditní společnosti) a komanditisty komanditní společnosti na osobu dosud stojící mimo společnost, platí, že takový převod je možný, pokud to společenská smlouva výslovně dovoluje. Společenská smlouva však může převod podílu na třetí osobu, v případě, že jej umožní, podmínit souhlasem společníků. Pokud pak společníci (v komanditní společnosti v rámci společného rozhodování, ve společnosti s ručením omezeným na valné hromadě) tento souhlas neudělí, nemůže k převodu podílu platně dojít.

Převoditelnost podílu v akciové společnosti je základní a stálou vlastností akcie, což je dáno anonymitou společníků akciové společnosti a jejich jen velmi volnou vazbou na společnost. Převoditelnost akcie nelze za žádných okolností vyloučit, možné je pouze omezit převoditelnost akcií na jméno, které nejsou pro společnost anonymní⁴⁷. Mezi jednotlivými formami akcií existují určité rozdíly, pokud jde o jejich převoditelnost a možnost jejího omezení. Pokud jde o cenné papíry na doručitele, tyto jsou neomezeně převoditelné přímo ze zákona a nikdo, s výjimkou zákonodárce, nemůže jejich převoditelnost omezit nebo zcela vyloučit. U cenných papírů na řad může být jejich převoditelnost společností omezena (nikoliv však zcela vyloučena), ovšem to za předpokladu, že to zvláštní zákon dovoluje. Jak jsem již uvedl, převoditelnost cenných papírů na jméno může být společností omezena nebo dokonce zcela vyloučena, a to za předpokladu, že to stanoví zvláštní zákon, nebo že omezení nebo vyloučení převoditelnosti cenného papíru zvláštní zákon dovoluje⁴⁸.

⁴⁷ Pokorná, J. in Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnické osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 53

⁴⁸ Dvořák, T., Akciová společnost a Evropská akciová společnost, Praha: ASPI, a.s., 2005, str. 168

6. Publicita údajů o společnostech v obchodním rejstříku

6.1 Obecně

Obchodní rejstřík je veřejný seznam, do něhož se zapisují zákonem stanovené údaje, významné pro bezpečnost obchodních vztahů. Základním smyslem tohoto seznamu je zajistit transparentnost podnikatelského života, zpřístupnit každému zájemci všechny údaje o podnikateli, důležité pro zjištění důvěryhodnosti, schopnosti a vůle plnit své závazky toho kterého podnikatele. Svobodné tržní hospodářství totiž může dobře fungovat pouze v prostředí právního státu, jehož součástí je právě i zabezpečení dostatečné transparentnosti podnikatelských subjektů⁴⁹. Význam obchodního rejstříku tedy spočívá především v zajištění publicity důvěryhodných a relevantních informací o podnikatelích a dalších subjektech, které musejí být do tohoto seznamu zapsány.

Někdy bývá namítáno, že požadavek publicity údajů zapsaných v obchodním rejstříku, týkajících se fyzických a právnických osob, je v rozporu se zásadou ochrany osobních údajů, jak ji zakotvuje zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů. Je však třeba si uvědomit, že ten, kdo se rozhodne podnikat, musí akceptovat všechny požadavky, které jsou na něj zákonem jako na podnikatele kladeny. Pokud někdo s publicitou údajů o své osobě (ať už fyzické či právnické) nesouhlasí, může dosáhnout jejich utajení ukončením činnosti v této oblasti⁵⁰.

Problematikou publicity údajů o společnostech ve veřejném seznamu se zabývají též první a jedenáctá směrnice, první směrnice pokud jde o publicitu obecných otázek kapitálových společností, jedenáctá směrnice pak pokud jde o publicitu poboček těchto společností.

Ustanovení první směrnice jsou členské státy povinny aplikovat na kapitálové společnosti, v České republice tedy na společnost s ručením omezeným a akciovou společnost. Česká republika však, stejně jako většina členských států, vztáhla tuto směrnici na podstatně širší okruh subjektů. Důvodem je skutečnost, že u nás platí pro všechny obchodní společnosti jednotná úprava obchodního rejstříku, první směrnice se proto dotkla i právního postavení osobních společností.

Předmětem úpravy první směrnice je především publikační povinnost kapitálových společností. Cílem této povinnosti je transparentnost v měřítku Evropských společenství, jejíž podstatou má být přístupnost směrnicí stanovených údajů ve všech členských

⁴⁹ Pelikánová I., *Obchodní právo*, I. díl, ASPI, a.s., 2005, str. 429 a násl.

⁵⁰ tamtéž – str. 429 a násl.

státech⁵¹. První směrnice podává výčet údajů a listin, které musejí společnosti, na něž se směrnice vztahuje, povinně publikovat a stanoví způsob, jakým tak mají učinit. Tato směrnice také zakotvuje princip ochrany dobré víry třetích osob jednajících v důvěře ve zveřejněné údaje. Česká právní úprava odpovídá požadavkům směrnice v otázkách vedení obchodního rejstříku (včetně sbírky listin), vydávání Obchodního věstníku, zásad pozitivní i negativní materiální publicity a náležitostí obchodních listin⁵².

Podle první směrnice se publikační povinnost musí týkat mj. zakládacího aktu a stanov, jsou-li zvláštním aktem, včetně jejich změn a prodloužení trvání společnosti; po každé změně zakládacího aktu nebo stanov musí být publikováno úplné znění dokumentu. Vzhledem ke skutečnosti, že zakládací akt (s výjimkou stanov) musí být podepsán všemi zakladateli, resp. při jeho změnách novými společníky, je takto zajištěna publicita údajů o společnících obchodních společností v rámci celé Evropské unie, resp. Evropského hospodářského prostoru. Výjimka platí opět v případě akciových společností, neboť v jejich případě se publicita týká pouze zakladatelů, kteří musí být v zakladatelské smlouvě označeni.

Jedenáctá směrnice první směrnici doplňuje v tom směru, že na pobočky společností, na něž se vztahuje první směrnice, umístěné na území jiných členských států, vztahuje úpravu první směrnice, a to stejným způsobem, který stanoví čl. 3 první směrnice. Jedenáctá směrnice se vztahuje i na pobočky společností řídicích se právem jiného než členského státu, jedná-li se o společnosti, jejichž forma odpovídá formám společností, na něž se vztahuje první směrnice. Povinně zveřejňované údaje v členském státu se týkají převážně pobočky společnosti.

Z pohledu společníků českých obchodních společností a publicity údajů o nich v dalších členských státech je významné, jak, resp. v jakém rozsahu, pokud jde o okruh společností, na něž se úprava vztahuje, ten který členský stát tuto směrnici transponoval do svého právního řádu. Jedenáctá směrnice stanoví, že informace o pobočkách jsou zveřejňovány podle práva členského státu, v němž se pobočka nachází. Povinně jsou zveřejňovány mj. údaje o totožnosti osob, které jsou oprávněny zastupovat společnost vůči třetím osobám a v soudních řízeních jako statutární orgán nebo jeho členové v souladu se zveřejňováním společností podle první směrnice. Členský stát, ve kterém byla pobočka vytvořena, také může stanovit, že se povinně zveřejňuje také zakladatelský dokument

⁵¹ Pelikánová I. in Pelikánová I., Černá S. a kol., Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva, II. díl, ASPI, a.s., 2006, str. 174 a násl.

⁵² Dědič, J., Čech, P., Obchodní právo po vstupu ČR do EU, 2. doplněné a aktualizované vydání, Praha: BOVA POLYGON, 2005, str. 67

společnosti včetně jeho změn. Pokud tedy členský stát vztáhl úpravu jedenácté směrnice na všechny obchodní společnosti, obdobně jako Česká republika, případně pokud též zakotvil povinnost zveřejňovat též zakladatelský dokument včetně jeho změn, bude to pro společníky veřejné obchodní společnosti, komanditní společnosti a společnosti s ručením omezeným znamenat, že se jejich údaje stanou předmětem příslušné veřejné evidence členského státu, v němž vytvořila společnost svou pobočku. Jedenáctá směrnice též klade požadavek publicity na údaje o tom, kde (ve kterém členském státě) je společnost zapsána a pod jakým číslem. Proto v případě, že právo členského státu výše uvedené povinnosti nezakotvuje, je nutné údaje o společnících hledat ve veřejné evidenci členského státu, v němž je zapsána společnost, která pobočku vytvořila.

6.2 Údaje o společnících zapisované do obchodního rejstříku

V souladu s ustanoveními obchodního zákoníku se do obchodního rejstříku zapisují též údaje o společnících jednotlivých forem obchodních společností. Proto se nyní zaměřím na to, jakých údajů a o kterých konkrétních osobách se evidenční povinnost týká.

Obchodní zákoník neobsahuje obecné pravidlo, které by stanovilo, že v obchodním rejstříku musí být zapsáni všichni společníci jednotlivých typů obchodních společností, stanoví však povinnost zápisu těchto údajů ohledně jednotlivých forem obchodních společností zvlášť. V případě EHZS a ES pak tato povinnost vyplývá z komunitárního práva.

V případě veřejné obchodní společnosti, komanditní společnosti a společnosti s ručením omezeným obchodní zákoník shodně uvádí, že se zapisují jména a bydliště společníků, popř. firma či název a sídlo právnické osoby, která je společníkem. V případě těchto obchodních společností tudíž podléhá zápisu do obchodního rejstříku každý ze společníků.

U komanditních společností je navíc nutné v obchodním rejstříku uvést, kteří ze společníků jsou komplementáři a kteří komanditisté. U komanditistů musí být navíc zapsána též výše vkladu každého z nich a rozsah jeho splacení. Stejnou povinnost jako u komanditistů pak obchodní zákoník stanoví též pro společníky společnosti s ručením omezeným. U těchto musí být navíc zapsána též výše podílu každého z nich.

Do obchodního rejstříku se zapisuje též změna v osobě společníka, není-li však takový zápis proveden, nemá to žádný vliv na platnost změny v osobě společníka. Nový společník je řádným společníkem, neboť zápis tohoto údaje do obchodního rejstříku má toliko deklaratorní účinky.

V případě EHZS se sídlem na území ČR musí být do obchodního rejstříku mj. zapsána jména a bydliště členů, firma či název a sídlo právní jednotky jako člena. Přitom z Nařízení o EHZS vyplývá, že u členů se nezapisují žádné další bližší údaje. Do sbírky listin však musí být uložena mj. smlouva o sdružení a též každá změna této smlouvy, včetně změn ve složení EHZS, stejně jako listiny, které se týkají každého převodu účasti v EHZS nebo jeho části na jiného člena EHZS nebo na třetí osobu. Z těchto listin pak budou bližší identifikační údaje členů zjistitelné.

Pokud jde o míru publicity společníků, nejvíce anonymity skýtá akciová společnost, a to bez ohledu na skutečnost, zda emitovala akcie na jméno či na majitele. Do obchodního rejstříku musí být akcionář (jeho firma nebo název a sídlo nebo jméno a bydliště, příp. též místo podnikání, liší-li se od místa bydliště) zapsán pouze v případě, že je akcionářem jediným, a to bez ohledu na skutečnost, zda byla společnost jediným akcionářem již založena nebo zda teprve v průběhu její existence došlo ke kumulaci všech akcií v ruce jediného akcionáře.

Pokud jde o publicitu údajů o SE, Nařízení o SE stanoví, že každá SE se zapisuje v členském státě, ve kterém má sídlo, do rejstříku určeného předpisy členského státu v souladu s článkem 3 první směrnice. Stejně tak způsobem stanoveným v právních předpisech členského státu, ve kterém má SE sídlo, a to v souladu s první směrnicí, se také zveřejňují listiny a údaje o SE, které musí být zveřejněny na základě Nařízení o SE. V České republice jsou těmito právními předpisy především obchodní zákoník (především ustanovení o zápisu akciové společnosti), zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“), zákon o SE a vyhláška č. 250/2006 Sb. včetně příloh.

Ohledně SE lze uzavřít, že zatímco zakladatelem SE budou obchodní společnosti, společníkem SE se stanou přímo společníci společností – zakladatelů SE, nikoliv zakladatelská společnost sama. Proto budou předmětem evidence v obchodním rejstříku, (přesněji ve sbírce listin prostřednictvím zakladatelského dokumentu) údaje o zakladatelích, nikoliv však o společnících SE.

7. Právní postavení společníků obchodních společností

7.1 Obecně

Jak řečeno výše, obchodní společnosti můžeme dělit na osobní a kapitálové. Jedním ze základních rozdílů mezi těmito dvěma kategoriemi obchodních společností je forma účasti společníků na činnosti společnosti.

Pro osobní společnosti je charakteristická osobní účast společníků na podnikání společnosti. Pro tyto společnosti obchodní zákoník nestanoví povinnost vytvářet základní kapitál, neboť garanční funkci ve vztahu ke třetím osobám v těchto společnostech plní neomezeně ručící společníci. Jedinými, kdo i v těchto společnostech musí vklad poskytnout obligatorně, jsou komanditisté v komanditních společnostech. Osobní společnosti jsou závislé především na konkrétních osobách společníků a jejich znalostech a dovednostech. Každý ze společníků tak má možnost podílet se na obchodním vedení společnosti a jednat jejím jménem. Skutečnost, že tito společníci ručí za závazky společnosti společně a nerozdílně celým svým majetkem a na činnosti společnosti se nepodílejí prostřednictvím svých vkladů, má za následek, že tito mají zásadně rovné postavení a jejich podíly na společnosti jsou stejné.

V kapitálových společnostech se naopak společníci účastní na podnikání společnosti především prostřednictvím svého vkladu. Společníci kapitálových společností nejsou povinni k osobní účasti na podnikání, neručí také za závazky společnosti, resp. je tato jejich povinnost omezena, podnikatelské riziko nesou pouze do výše svého podílu na společnosti. Na rozdíl od osobních společností je v kapitálových společnostech běžné, že podíly jednotlivých společníků jsou různě velké, a to v závislosti na velikosti vkladů poskytnutých jednotlivými společníky, i když společenská smlouva, resp. stanovy mohou stanovit velikost podílů i odlišně. Společníci kapitálových společností se na činnosti společnosti běžně podílejí pouze nepřímo, a to buď jako členové orgánů společnosti nebo jako její zaměstnanci.

Jednou z obecných zásad, vztahujících se na právní postavení společníků, je zásada rovného zacházení se všemi společníky. Podstatou této zásady je požadavek, aby všichni společníci měli totožné právní postavení, a to v tom smyslu, že rozsah jejich práv a povinností je určen předem podle jednotného kritéria, které je aplikováno na všechny společníky stejně. Touto zásadou však není myšlena rovnost absolutní (kdy by všichni společníci měli zcela totožné právní postavení a rozsah práv a povinností), ale to, že míra

práv a povinností společníků je dána jednotně pro všechny a nikdo ze společníků není zvýhodněn či znevýhodněn⁵³.

Obchodní zákoník stanoví, že jakékoliv jednání, jehož cílem je některého ze společníků zneužívajícím způsobem znevýhodnit, je zakázáno. Problematické však je, že se musí jednat o jednání úmyslné, což bude třeba v každém jednotlivém případě dokázat, což může být velmi komplikované. Pokud se však úmysl poškodit některého ze společníků podaří prokázat, bude takové jednání důvodem neplatnosti daného právního úkonu či jiného jednání a vzniku odpovědnosti za škodu⁵⁴.

Dalším vyjádřením výše uvedené zásady je zákaz zneužití práv většinových či menšinových společníků. Tato situace přichází v úvahu především u kapitálových společností, a to při hlasování na valné hromadě, případně při rozhodování společníků společnosti s ručením omezeným mimo valnou hromadu. Smyslem tohoto pravidla je zajistit, aby většinoví společníci nemohli využít svého dominantního vlivu na chod společnosti k prosazení opatření, která by je bezdůvodně zvýhodňovala na úkor ostatních společníků. Na druhou stranu je postiženo též zneužívání práv menšinových společníků v případech, kdy tito zablokují přijetí zásadních opatření směřujících k prospěchu společnosti i všech společníků, popř. uložených společností zákonem, tam, kde je pro přijetí rozhodnutí vyžadována kvalifikovaná většina či přijetí jednomyslného rozhodnutí, popř. kde se vyžaduje oddělené hlasování⁵⁵.

Vzhledem ke skutečnosti, že pravidlo zakazující zneužití většiny, jakož i menšiny hlasů lze považovat za obecně platné, mám za to, že je lze vztáhnout i na rozhodování společníků v osobních společnostech, při vědomí toho, že v tomto případě nelze vždy mluvit o hlasování v pravém slova smyslu. I tyto společnosti totiž mohou mít velký počet společníků a nelze tudíž připustit, aby menšina, resp. i většina nebyla prostřednictvím tohoto pravidla chráněna. Stejně tak je toto pravidlo aplikovatelné též na rozhodování orgánů společnosti⁵⁶.

⁵³ Pokorná, J. in MERITUM, Obchodní právo, ASPI, a.s., 2005, str. 191

⁵⁴ Štenglová, I. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kolektiv, Obchodní zákoník, komentář, 9. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 166

⁵⁵ tamtéž, str. 166 a násl.

⁵⁶ shodně např. Štenglová, I. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kolektiv, Obchodní zákoník, komentář, 9. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 167, nebo Dědič, J. in Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, komentář, Díl I., POLYGON, 2002, str. 344 a násl.

7.2 Vklad

Jednou ze základních povinností společníků obchodních společností je povinnost vkladová, tedy povinnost poskytnout ve prospěch společnosti určitý vklad a převést na ni vlastnické nebo jiné obdobné právo k předmětu vkladu. Obchodní zákoník definuje vklad jako souhrn peněžních prostředků nebo jiných penězi ocenitelných hodnot, které se společník zavazuje do společnosti vložit. Samotný vklad pak může být buď peněžitý či nepeněžitý.

Vklad lze chápat z více úhlů. Předně se jedná o zákonem založenou obligační právní povinnost společníků. Vklad však představuje též majetkový základ pro stanovení podílu společníka na společnosti. V tomto případě se jedná o číselné vyjádření objemu prostředků, které společník společnosti poskytl, přičemž podíl společníka je stanoven jako poměr hodnoty těchto prostředků vůči základnímu kapitálu společnosti.

Povinnost poskytnout ve prospěch společnosti určitý vklad, je významnou povinností společníků obchodních společností. Obchodní zákoník zakotvuje vkladovou povinnost jako obligatorní pro komanditisty komanditní společnosti a pro společníky společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti. Společníci veřejné obchodní společnosti a komplementáři komanditní společnosti se mohou k poskytnutí vkladu též zavázat, ovšem v jejich případě se jedná pouze o závazek fakultativní⁵⁷. Nařízení o EHVS vkladovou povinnost členů nezná, i v jejich případě však nelze vyloučit, že se k ní ve smlouvě o sdružení dobrovolně zaváží.

Společníci se buď při založení společnosti, příp. v pozdějším okamžiku, pokud vstupují do již existující společnosti nebo pokud dochází ke zvýšení základního kapitálu společnosti, zavazují, že poskytnou ve prospěch společnosti určitý vklad. Tento vklad má dva základní významy. Za prvé, prostřednictvím vkladů jednotlivých společníků získává společnost prostředky pro financování vlastní činnosti. Jak již bylo poznamenáno výše, společníci nejsou vlastníky, resp. spoluvlastníky společnosti ani jejího majetku. Okamžikem vzniku společnosti, resp. vzniku společnického poměru společníka na již existující společnosti přechází vlastnické právo k předmětu vkladu ze společníka na společnost. Za druhé, rozsah plnění, které se společník zavázal ve prospěch společnosti jakožto vklad poskytnout, představuje majetkový základ podílu společníka na společnosti.

Vklad je v kapitálových společnostech spjat s tzv. základním kapitálem společnosti, který do jisté míry plní funkci záruky pro věřitele společnosti nahrazující osobní ručení

⁵⁷ Dědič, J. in Dědič, J. a kol., Právo obchodních společností, PROSPEKTUM, 1998, str. 53

společníků v osobních společnostech. Souhrn vkladů všech společníků v peněžním vyjádření představuje velikost základního kapitálu společnosti⁵⁸. Základní kapitál tedy vyjadřuje velikost zdrojů poskytnutých společností společníky, a zároveň představuje sumu kapitálu, který patří společnosti a slouží ke krytí jejích nákladů. Vzhledem ke skutečnosti, že společníci neručí neomezeně za závazky společnosti, je tedy základní kapitál základní garancí pro věřitele, že společnost disponuje alespoň majetkem odpovídajícím výši tohoto základního kapitálu.

Pokud jde o základní kapitál, významná je zde také druhá směrnice. Ta se vztahuje pouze na akciové společnosti, některé státy včetně České republiky však vztáhly příslušné články této směrnice týkající se základního kapitálu i na společnosti s ručením omezeným. Druhá směrnice zakotvuje zásadu pevného kapitálu akciové společnosti, jejíž základ spočívá v myšlence, že akcionáři neručí za závazky společnosti svým majetkem, a proto musejí společnost za účelem ochrany věřitelů vybavit určitým minimálním kapitálem. Směrnice stanoví minimální výši základního kapitálu a požaduje, aby v době založení společnosti byl upsán minimálně tento základní kapitál, a aby byl následně také reálně splacen, přičemž právu členských států je umožněno vyžadovat navíc i splacení dalších složek vlastního kapitálu společnosti, např. emisní ážio nebo plnění do rezervního fondu.

V České republice je výše uvedená zásada zakotvena v obchodním zákoníku stanovením minimální výše základního kapitálu kapitálových společností a stanovením pravidel pro splácení vkladů jednotlivých společníků.

7.3 Podíl

7.3.1 Pojem a znaky podílu

Žádná společnost nemůže existovat bez společníků. Přítomnost společníků je tedy definičním znakem každé obchodní společnosti. Obchodní společnosti se však od okamžiku, kdy se oddělí od svých zakladatelů (tedy od okamžiku svého vzniku), stávají samostatnými subjekty práv a povinností, odlišnými od svých společníků.

Společníci však i poté zůstávají se společností spjati, jejich vůle je i nadále pro činnost a existenci společnosti rozhodující, neboť jen na nich záleží, zda bude společnost i nadále vykonávat svou činnost či zda ji ukončí.

Mezi společníky a společností tedy existuje právní vztah, který obchodní zákoník označuje jako podíl. Tento podíl vyjadřuje jednak relativní právní samostatnost vztahu

⁵⁸ Pokorná, J. in Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnícké osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 19 a násl.

společníka a společnosti, jednak vázanost existence tohoto podílu na společnický vztah společníka ke společnosti⁵⁹.

Na rozdíl od vkladu, který představuje určitý objem peněžitých a nepeněžitých prostředků, které se společník zavázal poskytnout ve prospěch společnosti, představuje podíl míru účasti společníka na společnosti. Podíl zahrnuje veškerá práva a povinnosti spojené s účastí společníka na společnosti, tedy nejen práva a povinnosti majetkové, ale též práva a povinnosti nemajetkové povahy⁶⁰.

Podíl se od vkladu odlišuje také v tom směru, že zatímco vklad představuje stálou nominální hodnotu určující, jaký objem prostředků společník poskytl společnosti na vytvoření jejího základního kapitálu, podíl představuje míru účasti společníka na čistém obchodním jmění společnosti v určitém okamžiku za trvání společnosti. Podíl má tedy vyšší či nižší nominální hodnotu než vklad v závislosti na prosperitě podniku⁶¹.

Pro podíl ve společnosti s ručením omezeným používá obchodní zákoník termín obchodní podíl, který je však, pokud jde o obsah, totožný s termínem podíl, který je termínem obecným, aplikovatelným na všechny obchodní společnosti. V akciových společnostech je pak podíl akcionáře inkorporován do cenného papíru, kterým je akcie (resp. do vydání akcií zatímní list). Obchodní zákoník definuje akcii jako cenný papír, s nímž jsou spojena práva akcionáře jako společníka podílet se na řízení společnosti, jejím zisku a na likvidačním zůstatku při zániku společnosti. Toto vymezení však není bezproblémové, neboť opomíjí povinnosti akcionáře. Ze zákonné definice podílu totiž vyplývá, že jsou s ním spojena jak práva, tak právě i povinnosti společníka.

Navíc, zatímco obecně platí, že společník může mít ve společnosti pouze jeden podíl, obchodní zákoník výslovně stanoví, že toto pojetí podílu v případě akciových společností neplatí. Každá jednotlivá akcie tak představuje jeden podíl na společnosti, přičemž platí, že akcionář má tolik podílů, kolik má akcií. Akcii tudíž nemůže ztotožnit s obecným pojetím pojmu podíl. Pokud jde o akcie hromadně vydávané, obchodované na regulovaných trzích, s těmito jsou spojována pouze subjektivní práva jejich majitele, přičemž povinnosti nese emitent těchto akcií. Samotná koncepce akciové společnosti

⁵⁹ Pokorná, J. tamtéž, str. 49 a násl.

⁶⁰ Pelikánová I. in Pelikánová I., Černá S. a kol., Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva, II. díl, ASPI, a.s., 2006, str.71 a násl.

⁶¹ Stuna, S. in Madar, Z. a kolektiv, Slovník českého práva, 3. rozšířené a podstatně přepracované vydání, I. díl, Praha: Linde, a.s., 2002, str. 851

je navíc vybudována na principu, že akcionář, který splatí akcii, již žádné další povinnosti nemá⁶².

I z vlastnictví akcie však společníku vyplývají vůči společnosti určité povinnosti, a proto lze uzavřít, že, přes výše zmíněnou zákonnou definici akcie, představuje akcie podíl společníka ve smyslu obecné definice podílu.

7.3.2 Kvalitativní a kvantitativní stránka podílu

Podíl je tedy vyjádřením míry účasti společníka na společnosti. Tuto míru účasti společníka můžeme nazírat ze dvou stránek, a to jednak ze stránky kvalitativní, a dále ze stránky kvantitativní.

Kvalitativní stránka podílu představuje systém práv a povinností, která společníkům z jejich podílu plynou. Pokud jde o tuto stránku podílu, obchodní zákoník pouze stanoví, že podíl představuje účast společníka na společnosti a z ní plynoucí práva a povinnosti. V rámci tohoto systému práv a povinností můžeme rozlišovat určité kategorie jednotlivých práv a povinností, z nichž nejzákladnější je členění na práva a povinnosti majetkové a nemajetkové povahy.

Mezi majetková práva řadíme právo na podíl na zisku, a dále právo na vypořádání společníka při zániku společnického poměru, mezi nemajetková práva patří především právo podílet se na řízení společnosti a právo na informace o záležitostech společnosti. Základními majetkovými povinnostmi pak jsou především povinnost vkladová, která je však stanovena obligatorně jen pro společníky kapitálových společností a pro komanditisty komanditní společnosti, a povinnost podílet se na ztrátě společnosti, přičemž tato povinnost je buď založena zákonem nebo společenskou smlouvou. Pokud jde o povinnosti nemajetkové povahy, patří sem zejména zákaz konkurence a další různé povinnosti, které však bývají zpravidla založeny společenskou či zakladatelskou smlouvou či vyplývají ze stanov společnosti⁶³.

Druhou stránku podílu pak představuje stránka kvantitativní, která určuje rozsah práv a povinností společníka, vyplývajících z kvalitativní stránky podílu. Význam této stránky podílu spočívá v tom, že pro posouzení právního postavení společníka ve společnosti je nezbytné zjistit, jak velká jednotlivá práva a povinnosti, vyplývající pro společníka z jeho podílu, skutečně jsou. To je důležité pro posouzení, jak velká jsou práva

⁶² Pelikánová, I. in Pelikánová I., Černá, S. a kol., Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva, II. díl, ASPI, a.s., 2006, str. 72 a násl.

⁶³ Pokorná, J. in Eliáš, K., Bartošková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnícké osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str.55 a násl.

a povinnosti společníka ve srovnání s ostatními společníky. Na rozsahu těchto práv a povinností totiž závisí určení, jakou váhu má každý společník pro ovlivňování činnosti společnosti⁶⁴.

Práva a povinnosti vyplývající z podílu společníka můžeme z tohoto pohledu rozdělit na kvantifikovatelná a ta, která tuto vlastnost nemají. Podstatou tohoto dělení je skutečnost, zda rozsah práva či povinnosti je závislý na velikosti podílu či nikoliv. Majetková práva a povinnosti jsou vždy kvantifikovatelné, z nemajetkových práv je kvantifikovatelné především hlasovací právo. Význam tohoto práva je však v případě osobních společností omezen skutečností, že se v nich uplatňuje zásada, že každý společník má jeden hlas, přičemž pro přijetí rozhodnutí se zpravidla vyžaduje jednomyslnost. Oproti tomu v kapitálových společnostech má rozsah hlasovacího práva zásadní význam pro určení vlivu toho kterého společníka na rozhodování o záležitostech společnosti. Další nemajetková práva již na velikosti podílu společníka závislá nejsou a přísluší každému společníku v zásadě stejném rozsahu.

Na základě kvantitativní stránky podílu rozeznáváme jednak velikost podílu, a dále jeho hodnotu. Pokud jde o hodnotu podílu, obchodní zákoník výslovně stanoví, že tuto představuje míra účasti společníka na čistém obchodním majetku společnosti. S ohledem na skutečnost, že velikost čistého obchodního majetku je proměnlivá veličina, a také vzhledem k tomu, že při převodu podílu je možné ocenit podíl i jinak, především dohodou mezi převodcem a nabyvatelem, případně že hodnota podílu může vyplývat ze stavu nabídky a poptávky na veřejném trhu, má však pojem hodnota podílu pouze teoretický význam⁶⁵.

Na velikosti podílu je závislý rozsah majetkových i nemajetkových práv společníka. Předně, v závislosti na velikosti podílu se rozděluje společností dosažený zisk. Stejně tak je na velikosti podílu závislá výše vyplaceného likvidačního zůstatku v případě, že dochází ke zrušení společnosti s likvidací a vypořádání jejích majetkových vztahů ke společníkům. Velikost podílu je také rozhodující pro množství hlasů, kterými společník disponuje při rozhodování valné hromady⁶⁶. Velikost podílu však nemůžeme chápat tak, že by se snad jednalo o konkrétní podíl na majetku společnosti, nýbrž je nutné jej chápat jako ideální podíl, který je určujícím kritériem pro míru účasti společníka na činnosti společnosti.

⁶⁴ Pokorná, J. in MERITUM, str. 192

⁶⁵ Pokorná, J. in Eliáš, K., Bartošiková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnícké osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 61

⁶⁶ Pokorná, J. tamtéž, str. 48

V osobních společnostech jsou podíly všech společníků zásadně stejné, a to bez ohledu na velikost případných vkladů jednotlivých společníků, přičemž velikost podílu každého společníka je dána počtem společníků. Typickým příkladem je veřejná obchodní společnost. Obchodní zákoník sice výslovně nestanoví, že by společníci této společnosti disponovali stejně velkými podíly, tuto zásadu však lze dovodit z poznatků právní teorie o osobních charakteru těchto společností⁶⁷. Nelze totiž připustit, aby někteří ze společníků, vzhledem k tomu, že všichni neomezeně ručí za závazky společnosti celým svým majetkem, byli diskriminováni stanovením různé velikosti podílů na společnosti. Výše uvedenou zásadu o stejné velikosti podílů všech společníků veřejné obchodní společnosti lze dovodit z ustanovení § 79 odst. 3 obchodního zákoníku, podle nějž pokud jde o rozhodování o záležitostech společnosti, náleží každému ze společníků jeden hlas, a dále pak z ustanovení § 82 odst. 1 obchodního zákoníku, který stanoví, že zisk se dělí mezi společníky rovným dílem, pokud společenská smlouva nestanoví jinak.

Obdobný závěr lze učinit i ohledně velikosti podílů členů EHVS. I ti totiž ručí neomezeně a solidárně za závazky EHVS. Případný zisk se mezi ně dělí rovným dílem, nestanoví-li smlouva o sdružení jinak, na ztrátě se podílejí v poměru určeném smlouvou, pokud tato tuto otázku neřeší, pak rovným dílem.

Poněkud složitější je situace v komanditních společnostech, což vyplývá ze skutečnosti, že se na jejich podnikání podílejí dva druhy společníků, jedni neomezeně ručící (komplementáři), jedni ručící pouze omezeně, do výše svého nesplaceného vkladu, (komanditisté). Z logiky věci a s ohledem na všeobecně přijímané chápání určování velikosti podílů společníků osobních a kapitálových společností by proto měly být podíly komplementářů stejně velké, zatímco výše podílů komanditistů by měla být stanovena podle poměru výše vkladu k základnímu kapitálu společnosti. Tuto situaci však obchodní zákoník výslovně neřeší. Vzhledem k tomu, že obchodní zákoník odkazuje na přiměřené použití ustanovení o veřejné obchodní společnosti i na komanditní společnosti, aplikuje se na komanditní společnosti ustanovení § 97 odst. 3, které stanoví, že při hlasování má každý společník (tedy jak komplementáři, tak komanditisté) jeden hlas. Lze tedy mít za to, že i v případě komanditní společnosti jsou podíly všech společníků stejné. To se však týká pouze rozhodování společníků, které nelze zahrnout pod obchodní vedení společnosti, které náleží pouze komplementářům. Společenská smlouva navíc může stanovit rozdělení hlasů i jinak. Uvedený závěr totiž neplatí, pokud jde o majetková práva a povinnosti

⁶⁷ Pokorná, J. in Eliáš, K., Bartošiková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnícké osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 59 a násl.

jednotlivých společníků komanditní společnosti. O tom bude pojednáno níže v souvislosti s právem společníků na zisk a povinností podílet se na ztrátě společnosti.

Pokud jde o určení velikosti podílu, je situace u kapitálových společností právě opačná. V těchto společnostech se velikost podílu stanoví především podle velikosti vkladu a jeho poměru k základnímu kapitálu společnosti.

V případě společností s ručením omezeným obchodní zákoník stanoví, že se výše podílu každého společníka určuje podle poměru vkladu společníka k základnímu kapitálu společnosti. S ohledem na možnost výskytu určitých osobních prvků u této společnosti však obchodní zákoník výslovně umožňuje, aby ve společenské smlouvě byla některá ze společenských práv a povinností upravena odchylně od velikosti vkladu, a to např. pokud jde o určení výše obchodního podílu, o stanovení počtu hlasů připadajících na jednotlivé společníky nebo o stanovení poměru, v němž se společníci budou podílet na zisku společnosti.

Oproti tomu u akciových společností zakotvuje obchodní zákoník míru jednotlivých práv, připadajících na podíl společníka (tedy na akcii) kogentně, a to pokud jde o počet hlasů, podíl na zisku a podíl na likvidačním zůstatku. Vzhledem ke skutečnosti, že existují akcie více druhů, přičemž práva vtělená do jednotlivých druhů akcií nejsou stejná svým rozsahem a velikostí, není však počet akcií jediným určujícím kritériem pro velikost podílu společníka. Pro určení velikosti podílu je proto významné též další kritérium, kterým je velikost hlasovacího práva⁶⁸. Z tohoto pohledu je významné, zda společník vlastní akcie kmenové, se kterými nejsou spojena žádná zvláštní práva a povinnosti či též akcie prioritní. S těmito jsou sice spojena přednostní práva pokud jde o výplatu dividendy nebo podílu na likvidačním zůstatku, avšak stanovy mohou (ale také nemusí) určit, že s nimi není spojeno právo hlasovat na valné hromadě. Ani stanovy nemůžou hlasovací právo majitelů prioritních akcií vyloučit v těch případech, kdy obchodní zákoník vyžaduje hlasování podle druhů akcií⁶⁹.

7.3.3 Právo společníka nakládat s obchodním podílem

Vzhledem ke skutečnosti, že podíl jakožto vyjádření míry účasti společníka na společnosti, tedy jakožto souhrn práv a povinností vyplývajících ze společnického poměru, nemá hmotnou povahu, nelze jej podřadit pod pojem věc, jak je chápána

⁶⁸ Pokorná, J. in Eliáš, K., Bartošková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnícké osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 60 a násl.

⁶⁹ Štenglová, I. in Dědič, J., Kříž, R., Štenglová, I., Akciové společnosti, 5., přepracované vydání, Praha: C.H.BECK, 2003, str. 111

současným občanským právem, tedy že věc musí mít hmotnou povahu, být ovladatelná a užitečná. Podíl však vyhovuje definici tzv. jiné majetkové hodnoty podle ustanovení § 118 odst. 1 *in fine* občanského zákoníku, neboť má majetkovou povahu a nejde o věc v právním smyslu, byt či nebytový prostor nebo právo⁷⁰.

Vzhledem k této skutečnosti je zřejmé, že podíl je způsobilým předmětem občanskoprávních vztahů, tedy že je možné s ním různě disponovat, např. jej převést na jiného, zastavit jej či rozdělit. Toto oprávnění však může být u jednotlivých forem obchodních společností zákonem nebo společenskou smlouvou omezeno či přímo vyloučeno. O možnosti převodu podílu na jiného jsem již pojednal výše, s ohledem na omezený rozsah této práce se však dalšími možnostmi dispozic s podílem nebudu podrobněji zabývat.

8. Obsah společnického poměru ke společnosti

Ze společnického poměru k obchodní společnosti plynou společníkům určitá práva a povinnosti, které ve svém celku tvoří obsah společnického poměru. Úpravu jednotlivých práv a povinností obsahují speciální ustanovení obchodního zákoníku upravující jednotlivé formy obchodních společností. Tato úprava je však v řadě případů dispozitivní, a tak bude v konkrétním případě obsah společnického poměru do značné míry záviset též na obsahu společenské smlouvy či jiného zakladatelského dokumentu, stanov či smlouvy o sdružení.

Vzhledem k omezenému rozsahu této práce se budu v dalším výkladu zabývat pouze základními právy a povinnostmi, které jsou pro společníky jednotlivých forem obchodních společností (nebo alespoň pro většinu z nich) společné.

8.1 Práva společníků plynoucí ze společnického poměru

8.1.1 Obecně

Jak již uvedeno výše, společnická práva můžeme z obecnějšího pohledu rozdělit na dvě kategorie, a to na práva majetkové a nemajetkové povahy. Mezi práva majetková řadíme zejména právo na podíl na zisku, právo na vypořádací podíl a právo na podíl na likvidačním zůstatku, mezi práva nemajetková pak především právo podílet se na řízení společnosti, právo kontrolní a právo na informace.

Rozsah společnických práv je určen jednak povahou společnosti, jednak velikostí podílu toho kterého společníka. V osobních společnostech platí zásada, že podíly všech

⁷⁰ Pokorná, J. in Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnické osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 52

společníků jsou zásadně stejné a tudíž i společenská práva a povinnosti jednotlivých společníků jsou stejná. V případě komanditních společností však toto neplatí bezvýjimečně, pokud jde o práva a povinnosti majetkové. V případě kapitálových společností je pak rozhodující především velikost podílu (resp. počet a hodnota akcií) společníka, která má zásadní důležitost pro určení významu společníka vůči ostatním společníkům.

8.1.2 Právo na podíl na zisku

Nejdůležitějším společnickým majetkovým právem je bezesporu právo na podíl na zisku; snaha o dosažení zisku představuje ostatně základní účel, pro nějž jsou obchodní společnosti zakládány a pro nějž se na jejich činnosti fyzické a právnické osoby účastní. Základním předpokladem pro vyplacení podílu na zisku je však skutečnost, že společnost zisk vůbec vytvoří. Pokud se tak stane, lze teprve o vzniku nároku na podíl na zisku mluvit.

Mezi osobními a kapitálovými společnostmi existuje zásadní rozdíl, pokud jde o rozdělování zisku společníkům. Pokud jde o veřejnou obchodní společnost, platí pro ni zásada, že zisk se dělí vždy. Společnost zisk nedaní, nýbrž vyplácí společníkům samým. Veřejná obchodní společnost totiž není poplatníkem daně z příjmů právnických osob, zisk (resp. i ztráta) je součástí majetku společníků. Stejný závěr platí také ohledně komplementářů komanditní společnosti. Také v případě EHZS musí být rozdělen celý případný zisk, neboť sdružení nesmí být založeno za účelem dosahování vlastního zisku. Podíl jednotlivých členů na zisku je stejný, smlouva o sdružení však může stanovit jinak. V kapitálových společnostech (a v komanditní společnosti ohledně části zisku připadající společnosti) je možné přikročit k rozdělení zisku až poté, co jsou splněny určité zákonem stanovené podmínky. Pokud jsou tyto splněny, neznamená to však, že společnost dosažený zisk rozdělit musí. I v případě, že společnost zisku dosáhne, není ještě právo společníka na vyplacení podílu na zisku bezvýjimečně dáno. Rozhodování o tom, zda bude dosažený zisk nebo alespoň jeho část mezi společníky skutečně rozdělen, je totiž svěřeno do rukou valné hromady, která může rozhodnout též tak, že vytvořený zisk rozdělen nebude, např. z toho důvodu, že tyto prostředky budou použity na investice do rozvoje společnosti atp.

Pokud jde o velikost podílu jednotlivých společníků na zisku, obchodní zákoník u některých forem obchodních společností velikost podílu sám stanoví, zpravidla je však

umožněno, aby bylo pravidlo pro určení velikosti těchto podílů obsaženo ve společenské smlouvě či ve stanovách, zatímco obchodní zákoník obsahuje pouze dispozitivní úpravu⁷¹.

V osobních společnostech platí zásada, že zisk se dělí mezi společníky rovným dílem. Společenská smlouva, resp. smlouva o sdružení však může stanovit i jiný poměr. Přitom je však nutné zachovat požadavek dobrých mravů a ekvity, jinak by takové ustanovení společenské smlouvy, resp. smlouvy o sdružení bylo neplatné.

V případě komanditní společnosti se zisk dělí mezi společnost a komplementáře poměrem stanoveným ve společenské smlouvě, pokud tato tento poměr nestanoví, tak se dělí na polovinu. Zisk připadající společnosti se po zdanění vyplácí komanditistům, a to v poměru jejich splacených vkladů, pokud společenská smlouva nestanoví jinak.

Ve společnosti s ručením omezeným se výše podílů jednotlivých společníků na zisku stanoví podle poměru jejich obchodních podílů. Společenská smlouva však může stanovit i jiné pravidlo, ovšem pouze v mezích dobrých mravů a ekvity. Není tudíž přípustné, aby podíl některých společníků byl bez rozumného důvodu vyšší než podíl jiných, atp.

Pokud jde o velikost podílu na zisku u společníků akciové společnosti, platí zde pravidlo, že podíl na zisku společníka se určí poměrem jmenovitých hodnot jeho akcií k základního kapitálu. Výjimku mohou představovat prioritní akcie, které jsou spojeny s přednostním právem na dividendu, pokud to stanoví stanovy (např. že na prioritní akcie připadá vyšší dividendu než na akcie kmenové, přestože jejich nominální hodnota je stejná)⁷². Určitá pravidla ohledně rozdělování zisku akciové společnosti stanoví v zájmu zachování základního kapitálu akciové společnosti také druhá směrnice.

Při vyplácení podílu na zisku je však vždy třeba dbát toho, aby žádný společník nebyl zvýhodněn na úkor jiných společníků nebo společnosti samé. Smlouvy uzavřené v rozporu s tímto zákazem jsou neplatné.

8.1.3 Právo na vypořádací podíl

Právo na vypořádací podíl je svou podstatou podmíněným majetkovým právem, které je součástí podílu společníka. Účelem tohoto práva je vypořádání společníka při zániku jeho účasti na společnosti za trvání této společnosti. Předpokladem pro vznik nároku na vyplacení vypořádacího podílu je, že k zániku účasti společníka na společnosti došlo jinak než převodem podílu nebo jeho přechodem na právního nástupce. Podmínkou zde totiž je, že účast společníka zanikla, aniž by mu byla ztráta postavení společníka

⁷¹ Pelikánová I. in Pelikánová I., Černá, S. a kol., Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva, II. díl, ASPI, a.s., 2006, str. 69 a násl.

⁷² Dvořák, T., Akciová společnost a Evropská společnost, Praha: ASPI, a.s., 2005, str. 267 a násl.

nějakým způsobem kompenzována. V případě dobrovolného převodu podílu na třetí osobu je totiž hodnota podílu vypořádána mezi účastníky smlouvy o převodu podílu a převodci, tedy původnímu společníku tak nárok na výplatu vypořádacího podílu nevznikne. Stejně tak v případě přechodu podílu na právního nástupce nevznikne tomuto právo na vypořádací podíl, neboť vstupuje na místo svého právního předchůdce a stává se sám společníkem. Ačkoliv zde tedy formálně právně zanikla účast společníka na společnosti, v důsledku univerzální sukcese je zachována kontinuita účasti na společnosti, a tudíž nelze o vzniku nároku na výplatu vypořádacího podílu mluvit. Pouze v případě, že podíl nepřešel na dědice nebo právního nástupce nebo tehdy, jestliže dědic či právní nástupce společníka vypověděl svoji účast na společnosti nebo podal soudu návrh na zrušení své účasti ve společnosti, tento nárok společníkovi vznikne.

Toto právo je jedním ze základních majetkových práv spojených s účastí na společnosti, a jako takové existuje již v okamžiku vzniku společnického poměru každého společníka. Proto je nepřesná zákonná formulace, podle níž toto právo společníkovi, jehož účast ve společnosti za trvání společnosti zanikla, tímto okamžikem teprve vzniká (§ 61 odst. 2 věta první obchodního zákoníku). Jakmile jsou splněny podmínky pro vypořádání, vznikne společníkovi pouze konkrétní nárok na vyplacení vypořádacího podílu v určité výši.

Práva na vypořádací podíl se nelze platně vzdát, je ovšem možné vzdát se konkrétního nároku na vyplacení vypořádacího podílu poté, co toto právo vzniklo⁷³

Toto právo je typickým především v případě společností s ručením omezeným (obdobně v případě komanditistů komanditních společností), kde není možné vystoupení jednostranným právním úkonem, a též převod podílu může být ztížen. U akciových společností se toto právo vůbec neuplatňuje, a to z toho důvodu, že není možné vyloučit převoditelnost akcie, a proto může účast akcionáře na společnosti kdykoliv zaniknout převodem akcie. V případě osobních společností není uplatnění tohoto institutu obvyklé, neboť vázanost těchto společností na osoby společníků je zde oproti jiným typům obchodních společností zásadního významu, a tudíž zánik účasti některého ze společníků na společnosti má za následek zrušení a zánik celé společnosti. V takovém případě je však možné zániku společnosti změnou společenské smlouvy zabránit, takže společnost bude

⁷³ Dvořák, T., Veřejná obchodní společnost, Praha: ASPI Publishing, 2003, str. 105

i nadále vyvíjet svou činnost, avšak již bez společníka, jehož účast na společnosti zanikla. V tomto případě by pak i takový společník měl právo na vypořádací podíl⁷⁴.

I členové EHZS mají při zániku své účasti jiným způsobem než převodem své účasti právo na vypořádání. Nařízení o EHZS stanoví, že výše práv, která členovi náleží, a závazků, které má, se stanoví ke dni zániku účasti člena v EHZS. Nařízení však nestanoví způsob určení vypořádacího podílu, a proto, neobsahuje-li vlastní úpravu smlouva o sdružení, použijí se na určení jeho výše předpisy českého práva. Stejně platí ohledně práva na podíl na likvidačním zůstatku v případě zrušení EHZS s likvidací.

8.1.4 Právo na podíl na likvidačním zůstatku

Podíl na likvidačním zůstatku je obdobou vypořádacího podílu, neboť nárok na jeho výplatu vznikne společníkovi také jen při zániku společnického poměru. Na rozdíl od vypořádacího podílu však v tomto případě nedochází pouze k zániku společnického poměru, nýbrž též k zániku společnosti jako takové.

Předpokladem pro vznik nároku na výplatu podílu na likvidačním zůstatku je skutečnost, že společnost byla zrušena s likvidací, a že tato likvidace skončila přebytkem.

Také toto majetkové právo existuje již od vzniku společnosti, avšak vzhledem ke skutečnosti, že jedním z předpokladů pro vznik konkrétního nároku na výplatu podílu na likvidačním zůstatku je skutečnost, že dochází ke zrušení společnosti, nelze jej za trvání společnosti realizovat.

Společníkovi právo na výplatu podílu na likvidačním zůstatku nevznikne v případě, že se společnost zrušuje bez likvidace a její jmění přechází na právního nástupce, ani v případě, že se zrušuje společnost předlužená⁷⁵.

Pokud jde o stanovení poměru, v jakém se určí velikost podílu na likvidačním zůstatku, platí v případě obchodních společností v podstatě stejná pravidla jako v případě určování výše podílu společníků na zisku. Pouze v případě osobních společností se nejprve vyplácí tento podíl do výše hodnoty splacených vkladů jednotlivých společníků. Pokud likvidační zůstatek k tomuto vrácení nestačí, stanoví obchodní zákoník, že přednostní právo na podíl na likvidačním zůstatku náleží komanditistům. Pokud po vrácení částky ve výši vkladů zůstal ještě nějaký likvidační zůstatek, rozdělí se tento mezi společníky podle stejných zásad jako v případě rozdělování zisku. I zde však platí, že společenská

⁷⁴ Pokorná, J. in Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnické osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 62 a násl.

⁷⁵ Dědič J. in Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, komentář, Díl I., POLYGON, 2002, str. 417

smlouva (ne však stanovy akciové společnosti) může stanovit i jiný způsob rozdělení likvidačního zůstatku mezi společníky.

8.1.5 Právo podílet se na řízení společnosti

Jak jsem již uvedl, základním účelem zakládání a činnosti obchodních společností je snaha o vytvoření zisku. Vzhledem k tomu, že se společníci podílejí na činnosti společnosti především prostřednictvím svého vkladu, resp. ručí za závazky společnosti celým svým majetkem, dává jim zákon možnost určitým způsobem ovlivňovat činnost společnosti, a to za účelem ochrany jejich zájmů. Možnost podílet se na správě záležitostí společnosti musí být společníkům vždy zajištěna.

Z tohoto pohledu rozlišujeme jednak obchodní vedení společnosti, na druhé straně pak jednání jménem společnosti. Obchodní vedení společnosti lze definovat jako průběžnou pravidelnou správu záležitostí společnosti a jejího podniku, tzn. rozhodování o organizačních, technických, obchodních, personálních, finančních a jiných otázkách běžného života společnosti. Rozhodnutí přijatá v rámci obchodního vedení se realizují pouze interně a nemají tudíž právní důsledky vůči třetím osobám⁷⁶. Obchodní vedení tedy spočívá v organizování a řízení podnikatelské činnosti společnosti, a to uvnitř této společnosti.

Oproti tomu jednání jménem společnosti je právním jednáním, které záleží v projevení rozhodnutí, přijatého v rámci obchodního vedení společnosti, vůči třetí osobě s cílem způsobit vznik, změnu nebo zánik práva či povinnosti, které právní předpisy s takovým projevem vůle spojují⁷⁷. Toto jednání je pak považováno za jednání společnosti a práva a povinnosti vznikají přímo společnosti, nikoliv osobě, která jménem společnosti právní úkon učinila. Vzhledem ke skutečnosti, že všechny formy obchodních společností jsou právními osobami, jednají prostřednictvím svých statutárních orgánů.

Osobní a kapitálové společnosti se zásadním způsobem liší, pokud jde o formy a míru této účasti jednotlivých společníků. V osobních společnostech (s výjimkou komanditistů komanditních společností) řídí společníci společnost přímo, náleží jim jak obchodní vedení společnosti, tak právo jednat jménem společnosti. Důvodem je skutečnost, že osobní společnosti jsou závislé právě na osobních a profesionálních znalostech a dovednostech těchto společníků, kteří navíc ručí za závazky společnosti celým svým majetkem, a tudíž je nezbytné zajistit, aby mohli zásadním způsobem ovlivňovat

⁷⁶ Dvořák, T., *Veřejná obchodní společnost*, Praha: ASPI Publishing, 2003, str. 177

⁷⁷ Plíva, S. in Štenglová, Plíva, Tomsa a kolektiv, *Obchodní zákoník, komentář*, 9. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 36

chod celé společnosti. Oproti tomu v kapitálových společnostech náleží obchodní vedení a jednání jménem společnosti povinně zřizovanému statutárnímu orgánu. Osobní vazba společníků na společnost je volnější než je tomu v případě osobních společností a společníci tak mohou ovlivňovat chod společnosti pouze nepřímo prostřednictvím valné hromady, a to v rozsahu a způsobem uvedeným v zákoně či ve společenské smlouvě (není však samozřejmě vyloučeno, aby se společník podílel na řízení společnosti i přímo).

V osobních společnostech je k obchodnímu vedení oprávněn každý ze společníků (s výjimkou komanditistů komanditní společnosti), a to v rámci zásad, které si pro obchodní vedení mezi sebou dohodli. Statutárním orgánem osobních společností jsou všichni společníci (v komanditní společnosti všichni komplementáři), společenská smlouva však může stanovit, že statutárním orgánem je jen jeden či několik z nich. Společníci osobních společností tak mají nejširší možnost svou činností ovlivňovat činnost společnosti, a tak se podílet na úspěchu či neúspěchu podnikatelského záměru společnosti.

Rozhodování o všech ostatních záležitostech, které nespádají pod obchodní vedení však zákon svěřuje do kolektivní působnosti společníků (v komanditní společnosti se na rozhodování o těchto záležitostech podílejí i komanditisté). V těchto případech však společníci netvoří žádný orgán společnosti.

V osobních společnostech se při rozhodování uplatňuje konsensuální princip, tedy princip jednomyslnosti. Zákon nebo společenská smlouva však mohou stanovit, že v určitých případech se jednomyslnost pro přijetí rozhodnutí nevyžaduje a uplatní se princip většinový. Stejně tak je možné ve společenské smlouvě dohodnout odchylku od obecného principu uplatňovaného v osobních společnostech, a to principu, že každý ze společníků má jeden hlas. Vždy je však třeba dbát na to, aby při stanovení těchto odchylek nebylo porušeno pravidlo dobrých mravů.

V případě EHZS řízení společnosti náleží jednomu nebo více jednatelům, členové však mají v tomto ohledu také významné postavení, neboť vedle jednatele (-ů) je dalším orgánem EHZS shromáždění členů (Nařízení o EHZS jej označuje pojmem „společně jednající členové“). Pokud pak členové rozhodují v tomto shromáždění jako orgán sdružení, mohou rozhodnout k dosažení předmětu sdružení o jakékoli záležitosti, mohou tedy rozhodovat neomezeně o všech záležitostech EHZS, avšak jen v rámci účelu EHZS. Při tomto hlasování náleží každému členu jeden hlas, smlouva o sdružení však může stanovit i jiné rozdělení hlasů. Podmínkou ovšem je, že žádný z členů nesmí mít většinu hlasů. Nařízení o EHZS přitom vypočítává okruh otázek, pro jejichž rozhodnutí

se vyžaduje jednomyslný souhlas všech členů. V ostatních případech může smlouva o sdružení stanovit i jinak, pokud tak však nečiní, vyžaduje se i zde jednomyslnost.

V kapitálových společnostech, pokud jde o vliv na chod společnosti, je postavení společníků slabší, neboť přímé řízení společnosti, tedy obchodní vedení i jednání jménem společnosti, je svěřeno statutárnímu orgánu, který tvoří placení profesionálové. Společníci vykonávají své právo podílet se na řízení společnosti prostřednictvím účasti a hlasování na valné hromadě, a to v rozsahu, způsobem a za podmínek stanovených v obchodním zákoníku, společenské smlouvě, zakladatelské listině, příp. ve stanovách. Každý společník má právo se zúčastnit valné hromady, hlasovat na ní, vznášet dotazy, připomínky, návrhy a protinávrhy⁷⁸.

Jinak než prostřednictvím valné hromady nejsou společníci oprávněni obchodní vedení společnosti ovlivňovat. Statutární orgán totiž není vázán pokyny jednotlivých společníků, a to ani většinových, s výjimkou jednočlenných společností, kde jediný společník rozhoduje v působnosti valné hromady. Je však vázán kolektivní vůlí společníků projevenou a přijatou zákonem stanoveným způsobem právě na valné hromadě.

Nejvýznamnější pro postavení společníka a jeho váhu při hlasování na valné hromadě je tak stanovení rozsahu hlasovacích práv, resp. jejich počtu. U společnosti s ručením omezeným je úprava této problematiky dispozitivní a společenská smlouva se tak od ní může odchýlit. Rozsah hlasovacích práv je zpravidla odvozen od velikosti obchodního podílu, není to však podmínkou. Důležité je také stanovení kvóra, kterého je při hlasování o nejrůznějších záležitostech společnosti nutné dosáhnout pro přijetí určitého rozhodnutí.

V případě akciových společností je pak počet hlasů odvislý od počtu akcií a počtu hlasů s jednotlivými akciemi spojenými. Obchodní zákoník ponechává stanovení počtu hlasů připadajících na jednotlivé akcie stanovám, je tudíž záležitostí každé akciové společnosti, jak tuto otázku upraví. Stanovy však musí při určení počtu hlasů spojených s akcií určit tento počet tak, aby na akcie se stejnou jmenovitou hodnotou připadal stejný počet hlasů. V případě, že společnost vydala akcie s různou jmenovitou hodnotou, musí být počet hlasů spojených s akciemi jednotlivých jmenovitých hodnot určen ve stejném poměru, jako je poměr jmenovitých hodnot těchto akcií. V případě akciových společností, na rozdíl od ostatních forem obchodních společností, zákon neumožňuje stanovit poměr hlasů akcionářů odchýlně od ustanovení zákona. Akcionář tak musí vždy disponovat

⁷⁸ Štenglová, I. in Bartošiková, M., Štenglová, I., Společnost s ručením omezeným, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, str. 169

počtem hlasů v poměru jeho podílu k základnímu kapitálu⁷⁹. Úprava působnosti a pravomoci valné hromady akciové společnosti v obchodním zákoníku se použije také na valnou hromadu SE.

8.1.6 Právo kontroly vůči společnosti a právo na informace

Pod pojem práva podílet se na řízení společnosti lze zahrnout též právo kontroly vůči společnosti. S kontrolním oprávněním společníků je spjata též právo na informace, které je svou podstatou též právem kontrolním.

Vzhledem ke skutečnosti, že v osobních společnostech jsou to sami společníci, kteří vlastní činností realizují účel, pro který byla společnost založena, není toto právo pro tyto společnosti typickým. Předpokládá se totiž, že společníci budou schopni kontrolovat průběh veškerých aktivit, které společnost vyvíjí, a tyto aktivity příslušným způsobem usměrňovat bez nutnosti složitých formálních úprav ve společenské smlouvě či v zákoně.

Výjimku představují pouze případy, kdy jsou rozhodovací pravomoci svěřeny jen jednomu nebo jen některým společníkům⁸⁰. Osobní účast všech společníků na řízení společnosti totiž není povinná. V takovém případě pak platí, že společník pověřený řízením společnosti je vázán pokyny, které si s ostatními společníky dohodl, resp. kolektivní vůlí společníků, projevenou a přijatou zákonem stanoveným způsobem, nikoliv však pokyny jednotlivých společníků. Není totiž možné připustit, aby některý ze společníků zasahoval do řízení společnosti tehdy, kdy mu toto oprávnění není svěřeno⁸¹. Ostatní společníci jsou však oprávněni a povinni činnost společníka pověřeného řízením společnosti kontrolovat.

Jak jsem již uvedl, s právem kontroly je spojeno právo na informace. Pokud jde o rozsah tohoto práva u společníků osobních společností, zákon stanoví, že společník pověřený obchodním vedením společnosti je povinen na požádání informovat ostatní společníky o všech záležitostech společnosti. Ostatní společníci mají právo nahlížet do dokladů společnosti a kontrolovat tam obsažené údaje nebo k tomu zmocnit auditora nebo daňového poradce.

V případě EHZS má člen právo na požádání obdržet od jednatele informace o záležitostech EHZS a nahlížet do účetních a obchodních knih a všech účetních

⁷⁹ Štenglová, I. in Dědič, J., Kříž, R., Štenglová, I., *Akciové společnosti*, 5., přepracované vydání, Praha: C.H.BECK, 2003, str. 203 a násl.

⁸⁰ Pokorná, J. in Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kolektiv, *Kurs obchodního práva. Právnícké osoby jako podnikatelé*, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 56 a násl.

⁸¹ Dvořák, T., *Veřejná obchodní společnost*, Praha: ASPI Publishing, 2003, str. 103

a obchodních dokladů. Každý člen EHZS má rovněž právo, aby obdržel od jednatele (-ů) zprávu o tom, že zanikla účast jiného člena v EHZS.

Významnější jsou kontrolní oprávnění pro společníky kapitálových společností, a to vzhledem ke skutečnosti, že řízení společnosti nemají ve svých rukou. Prostřednictvím svých kontrolních práv tak mohou dohlížet na činnost společnosti a kontrolovat, zda se statutární orgán nebo jeho člen nedopustil porušení svých povinností vyplývajících mu z řízení společnosti. Tato kontrolní práva vykonávají společníci na valné hromadě. Společníci společnosti s ručením omezeným jsou oprávněni zejména požadovat od jednatelů informace o záležitostech společnosti, právo nahlížet do všech dokladů společnosti a kontrolovat tam obsažené údaje. Rozsah a způsob této kontroly zákon stanoví jen příkladmo, podrobnější úprava tohoto oprávnění je tak věcí společenské smlouvy. Neobsahuje-li společenská smlouva takovouto úpravu, je nutno uzavřít, že společníkům osobních společností přiznává zákon právo na informace v širší míře, neboť v jejich případě výslovně zakotvuje oprávnění nahlížet do *všech* dokladů společnosti.

Nejužší je pak právo na informace v případě společníků akciových společností. Ti jsou oprávněni na valné hromadě požadovat a dostat vysvětlení záležitostí týkajících se společnosti, avšak pouze za předpokladu, že takové vysvětlení je potřebné pro posouzení předmětu jednání valné hromady. Z toho je zřejmé, že akcionář není oprávněn, na rozdíl právě od společníka společnosti s ručením omezeným, požadovat vysvětlení, která se netýkají pořadu jednání valné hromady. Na druhou stranu právo na informace je společníkům akciových společností zaručeno též jinými prostředky, zejména prostřednictvím publikační povinnosti či povinnosti představenstva podat informace a zpracovat zprávy pro akcionáře.

Druhá směrnice zakotvuje právo společníků na informace v případě, že společnost bude mít vážné ztráty základního kapitálu (stanovit, co je vážnou ztrátou, má stanovit právo členského státu). V takovém případě vzniká společnosti povinnost svolat valnou hromadu, jejímž úkolem je poskytnout společníkům potřebné informace a dát jim možnost, aby rozhodli o dalším osudu společnosti. Toto právo společníků bylo transponováno do českého práva ustanovením § 193 obchodního zákoníku⁸².

8.1.7 Práva menšinových společníků

Jak jsem již uvedl, pro obchodní společnosti platí zásada rovného zacházení se všemi společníky. Zákon však v určitých případech zakotvuje práva některých společníků, která

⁸² Dědič, J., Čech, P., Evropské právo společností, Praha: BOVA POLYGON, 2004, str. 445 a násl.

do jisté míry tuto zásadu prolomují. Jedná se o tzv. menšinová práva, jejichž podstatou je ochrana právního postavení společníků, jejichž podíl na společnosti je takový, že jim neumožňuje do činnosti společnosti výrazněji, resp. prakticky vůbec zasáhnout. To však neznamená, že by těchto práv nemohl využít též společník silný nebo i majoritní. I oni tato práva někdy používají k prosazení vlastních zájmů. Minoritní práva totiž nepředstavují žádnou skupinu zvláštních oprávnění, neboť jsou-li splněny zákonné podmínky, může minoritní práva použít každý akcionář⁸³.

Z povahy věci vyplývá, že tato menšinová práva nemají své místo v osobních společnostech, pro něž platí zásada rovnosti podílů společníků i všech kvantifikovatelných práv. Významná je však tato úprava pro společníky kapitálových společností, u nichž je pro jejich právní postavení ve společnosti nejvýznamnější velikost vkladu do základního kapitálu společnosti⁸⁴. Zákon vymezuje skupinu menšinových společníků určitým podílem na základním kapitálu, přičemž menšinová práva přiznává teprve tehdy, kdy společník, resp. skupina společníků této hranice dosáhne⁸⁵.

Nejvýznamnějším menšinovým právem, společným pro menšinové společníky kapitálových společností, je právo vynutit si svolání mimořádné valné hromady. Pokud jde o program takto svolané valné hromady, určují jej v případě společnosti s ručením omezeným přednostně menšinoví společníci ve své žádosti o svolání valné hromady. Jinak by totiž toto jejich oprávnění nemělo žádný praktický význam. Je sporné, zda mohou jednatelé společnosti program valné hromady rozšířit bez souhlasu společníků požadujících svolání valné hromady. Pro tento závěr lze argumentovat tím, že ze zákona ani ze zásad, na nichž obchodní zákoník spočívá, nevyplývá nedovolenost takového jednání. Pouze je nutné dbát v případě takového zásahu do programu valné hromady, zda je jejich postup v konkrétním případě v souladu se zásadami poctivého obchodního styku⁸⁶. Zákon nebrání tomu, aby práva menšinových společníků společnosti s ručením omezeným byla rozšířena, a to úpravou ve společenské smlouvě.

Na rozdíl od minority ve společnosti s ručením omezeným program určený akciovou minoritou není představenstvo společnosti oprávněno nijak měnit. Doplnit jej pak může pouze s jejich souhlasem. Minoritní společníci mohou také požadovat, aby bylo na pořad

⁸³ Eliáš, K. in Eliáš, K., Bartošková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnické osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 322

⁸⁴ Pokorná, J. in Eliáš, K., Bartošková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnické osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str.58

⁸⁵ Dvořák, T., Společnost s ručením omezeným, Praha: ASPI Publishing, 2003, str. 186 a násl.

⁸⁶ Štenglová, I. in Bartošková, M., Štenglová, I., Společnost s ručením omezeným, 2. vydání, Praha: C.H.BECK, 2006, str. 178

již svolané valné hromady zařazeno projednání záležitosti, kterou si určí. Podmínkou pouze je, že tento požadavek bude doručen společnosti v takovém předstihu, aby představenstvo bylo schopno uveřejnit doplnění programu stejným způsobem, jaký stanoví obchodní zákoník pro samotné svolání valné hromady.

Vzhledem ke skutečnosti, že účast na valné hromadě není vynutitelná, může však nastat situace, kdy se ostatní společníci na takto svolanou valnou hromadu nedostaví, a tato bude v důsledku toho neusnášeníschopná.

Obchodní zákoník nepřiznává menšinovým společníkům společnosti s ručením omezeným žádné další menšinové právo, je však možné další oprávnění menšinovým společníkům přiznat ve společenské smlouvě. Významnější, a též obsáhlejší je zákonná úprava menšinových práv u akciových společností. Vzhledem k omezenému rozsahu této práce však ponechávám jednotlivá menšinová práva (s výše uvedenou výjimkou) stranou pozornosti.

Úprava minoritních práv akcionářů v obchodním zákoníku je kogentní, a tudíž není možné tato práva úpravou ve stanovách nijak zúžit. Naopak, je zřejmě možné minoritní práva ve stanovách nad rámec zákona rozšířit. Práva akciové menšiny jsou navíc v obchodním zákoníku chráněna též jinými prostředky, např. prostřednictvím požadavku kvalifikované většiny či prostřednictvím odděleného hlasování pro přijetí určitých rozhodnutí na valné hromadě.

Obecně platí, že oprávnění k výkonu menšinových práv není neomezené, vždy je třeba dbát toho, aby nebylo menšinovými společníky zneužíváno k blokování činnosti nebo rozvojových záměrů společnosti. V opačném případě by takový výkon práva nepožíval právní ochrany.

8.2 Povinnosti společníků plynoucí ze společnického poměru

8.2.1 Obecně

Vedle práv vyplývají společníkům ze společnického poměru ke společnosti též určité povinnosti, které můžeme, stejně jako společnická práva, dělit na dvě základní skupiny, a to na povinnosti majetkové a nemajetkové povahy. Mezi povinnosti majetkové povahy patří především povinnost vkladová a povinnost k plněním mimo vklad, mezi povinnosti nemajetkové povahy pak především zákaz konkurence a další povinnosti, které se však liší podle toho, o jakou formu obchodní společnosti jde.

8.2.2 Vkladová povinnost

Výše jsem již zmínil, že jednou ze základních povinností společníků obchodních společností je povinnost poskytnout ve prospěch společnosti vklad a převést na společnost vlastnické nebo obdobné právo k předmětu vkladu. Tato povinnost znamená, že uzavřením společenské či zakladatelské smlouvy, resp. přistoupením k takové smlouvě či stanovám, vznikne zakladateli, resp. společníkovi právní povinnost poskytnout společnosti dohodnuté plnění⁸⁷. Této povinnosti společníka odpovídá právo společnosti vklad požadovat a povinnost řádně splacený vklad přijmout. Po splnění vkladové povinnosti vznikne společnosti vlastnické právo k předmětu vkladu, a to bez jakéhokoliv protiplnění poskytovaného společností ve prospěch společníka.

Zákon tuto povinnost (s výjimkou společníků neomezeně ručících) stanoví jako povinnost obligatorní. Má-li tedy určité osobě vzniknout a trvat společnický poměr ke společnosti, musí vkladovou povinnost ve stanovené výši a lhůtě bezpodmínečně splnit.

Neomezeně ručícím společníkům osobních společností zákon vkladovou povinnost neukládá, i tito se však mohou k poskytnutí vkladu zavázat, vždy se však jedná pouze o jejich právo, nikoliv povinnost. Pokud se však k poskytnutí vkladu ve společenské smlouvě zaváží, jsou povinni vklad ve prospěch společnosti ve stanovené lhůtě poskytnout. V takovém případě představuje souhrn těchto vkladů základní kapitál veřejné obchodní společnosti. Jeho výše se však nezapisuje do obchodního rejstříku. Společníci kapitálových společností a komanditisté komanditních společností jsou ze zákona povinni poskytnout společnosti vklad vždy.

Vkladová povinnost má dvě složky, a to povinnost upisovací a povinnost uhrazovací. Povinnost upisovací spočívá v přijetí závazku zakladatelem či společníkem poskytnout ve prospěch společnosti určitý předmět vkladu ve stanovené hodnotě, povinnost uhrazovací pak ve vlastním předání předmětu vkladu a převedení vlastnického práva k tomuto předmětu na společnost. Teprve v tomto okamžiku je vkladová povinnost společníka splněna⁸⁸.

Společník však nabývá podílu ve společnosti nezávisle na splnění uhrazovací povinnosti již okamžikem vzniku účasti na společnosti. K němu dochází již na základě právních skutečností uvedených v zákoně, nesplnění vkladové povinnosti tak může vést

⁸⁷ Pelikánová I. in Pelikánová I., Černá, S. a kol., *Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva*, II. díl, ASPI, a.s., 2006, str. 71

⁸⁸ Dvořák, T., *Komanditní společnost*, Praha: ASPI Publishing, 2004, str. 105 a násl.

pouze k zániku účasti společníka na společnosti⁸⁹. Splněním vkladové povinnosti (obchodní zákoník ji označuje termínem „splacení vkladu“) tento závazek společníka zaniká.

Vkladová povinnost společníků kapitálových společností a komanditistů komanditní společnosti je povinností zákonnou, a tudíž se jí nelze nijak zprostit, a to ani odlišnou úpravou ve společenské smlouvě. Takové ustanovení společenské smlouvy by bylo pro rozpor se zákonem neplatné. Tuto povinnost jsou tito společníci povinni splnit v minimální výši stanovené zákonem (to neplatí v případě akciové společnosti, kde zákon minimální výši podílu společníka nestanoví) a ve lhůtě stanovené společenskou smlouvou, resp. stanovami. Zákon pouze podpůrně stanoví nejzazší lhůty, v nichž musí být vklad bezpodmínečně splacen.

Veřejná obchodní společnost nemá zákonem uloženu povinnost vytvářet základní kapitál, a tudíž ani její společníci nemají zákonnou vkladovou povinnost. Vzhledem ke skutečnosti, že pro činnost společnosti je určitý objem prostředků nezbytností, zavazují se zpravidla i společníci této společnosti pravidelně k poskytnutí vkladu ve prospěch společnosti. Obchodní zákoník obsahuje jen stručnou dispozitivní úpravu plnění vkladové povinnosti společníků veřejné obchodní společnosti, záleží tudíž pouze na nich, jakým způsobem si řešení této otázky mezi sebou dohodnou. Je proto možné, aby vklady jednotlivých společníků byly různě veliké (bez jakéhokoliv vlivu na velikost podílů jednotlivých společníků, společenská smlouva však může stanovit, že výše vkladu má na velikost podílu vliv), stejně tak je možné, aby se k poskytnutí vkladu zavázali i jen někteří ze společníků. Jinak se na poskytnutí vkladu použije subsidiárně obecná úprava vkladové povinnosti.

Pro členy EHZS Nařízení o EHZS povinnost vkladovou nestanoví, sdružení lze tedy založit i bez vytvoření vlastního kapitálu. Činnost EHZS však musí být určitým způsobem financována. Nařízení proto umožňuje uložit členovi smlouvou o sdružení povinnost poskytnout členský příspěvek. Charakter příspěvku ani pravidla pro jeho poskytování však nařízení ani dispozitivně neurčuje, proto musí být toto přesně a určitě vymezeno ve smlouvě o sdružení. V opačném případě by se subsidiárně použilo obchodního zákoníku, pokud jde o splácení vkladů do veřejné obchodní společnosti, nikoliv však již obecná úprava vkladů, jejich oceňování a splácení, neboť je příliš restriktivní,

⁸⁹ Pokorná, J. in Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnické osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 29 a násl.

což je v rozporu s povahou úpravy sdružení v nařízení⁹⁰. Činnost EHSZ je však možné též financovat prostřednictvím plateb za služby poskytované EHVS členům, nebo jinými způsoby, např. prostřednictvím úvěrů či poskytováním služeb i třetím osobám.

Komanditní společnost, společnost s ručením omezeným a akciová společnost vytváří základní kapitál povinně. Souhrn vkladů jednotlivých společníků pak představuje základní kapitál společnosti. V případě komanditních společností se však jeho výše nezapisuje do obchodního rejstříku. Důvodem je skutečnost, že komanditista je povinen poskytnout společnosti vklad v minimální výši pouze 5.000,- Kč, přičemž není stanovena žádná minimální výše základního kapitálu komanditní společnosti jako celku, a proto je význam základního kapitálu komanditní společnosti, také s ohledem na neomezené ručení komplementářů za závazky společnosti, velmi omezený. Stanovení minimální výše vkladu komanditistů se tudíž jeví jako neopodstatněné a nadbytečné⁹¹. Jedná se zřejmě o snahu vyjádřit, že komanditní společnost má některé rysy kapitálových společností, v nichž je vkladová povinnost společníků typická.

Obchodní zákoník obsahuje poměrně podrobná pravidla plnění vkladové povinnosti v kapitálových společnostech, která musí být dodržena, aby mohla být společnost zapsána do obchodního rejstříku. Vkladová povinnost společníka společnosti s ručením omezeným spočívá v jeho povinnosti splatit vklad, k němuž se zavázal ve společenské smlouvě, v případě akciové společnosti pak představuje vkladová povinnost společníka povinnost splatit včas emisní kurs akcií, které upsal při založení společnosti nebo při zvýšení základního kapitálu společnosti, a to ve lhůtě určené ve společenské smlouvě, resp. ve stanovách, nejpozději však ve lhůtě stanovené obchodním zákoníkem. V případě společnosti s ručením omezeným stanoví obchodní zákoník i minimální výši vkladu každého společníka, a to 20.000,- Kč. Ani v případě pozdějšího snížení základního kapitálu společnosti nesmí vklad každého společníka klesnout pod tuto hranici. V případě akciové společnosti žádná minimální hranice vkladu stanovena není. Je-li společník v prodlení s plněním peněžitého vkladu, vzniká mu ze zákona povinnost platit úrok z prodlení, za určitých podmínek také může být pro nesplnění vkladové povinnosti ze společnosti vyloučen.

⁹⁰ Dědič, J., Čech, P., Evropské právo společností, Praha: BOVA POLYGON, 2004, str. 111

⁹¹ shodně Dvořák, T., Komanditní společnost, Praha: ASPI Publishing, 2004, str. 106, opačný názor Bartošková, M., Komanditní společnost, Obchodní právo, 1999, č. 8, str. 21

Povinnosti splatit vklad může být společník zproštěn pouze v případě, pokud by prominutí dluhu představovalo jeden ze zákonem povolených způsobů snižování základního kapitálu.

8.2.3 *Povinnost podílet se na ztrátě společnosti (Povinnost k plněním mimo vklad)*

Stejně tak jako mají společníci právo na podíl na zisku v případě, že tento společnost vytvoří, mají též povinnost nést ztrátu společnosti. Tato povinnost však není společná společníkům všech forem obchodních společností, což vyplývá jednak z toho, o jakou formu společnosti se jedná, jednak z faktu, že obchodní společnost je od okamžiku svého vzniku samostatným subjektem odlišným od svých společníků, který odpovídá za své závazky celým svým majetkem.

Pro osobní společnosti je typické, že společníci (s výjimkou komanditistů komanditní společnosti) ručí za závazky společnosti celým svým majetkem. Společníci veřejné obchodní společnosti mají ze zákona povinnost podílet se na úhradě ztráty společnosti, a to rovným dílem. Společenská smlouva však může, při zachování požadavku dobrých mravů a ekvity, stanovit i jinak. Je tedy věcí společenské smlouvy, aby stanovila, jakým způsobem bude případná ztráta společnosti společníky uhrazena. Pokud společníci poskytli ve prospěch společnosti vklad, vyrovnávala by se ztráta primárně zmenšením vkladů společníků. Společenská smlouva by však mohla též zakotvit příplatkovou povinnost společníků speciálně za účelem vyrovnání ztráty. Veřejná obchodní společnost není poplatníkem daně z příjmů právnických osob; daňové přiznání k dani z příjmů fyzických nebo právnických osob podávají pouze společníci této společnosti. Podíl na zisku nebo ztrátě je příjmem nebo výdajem společníků⁹². Způsob, jakým společníci ztrátu uhradí, záleží především na jejich dohodě, obsažené ve společenské smlouvě.

Stejný právní režim se pak vztahuje též na komplementáře komanditní společnosti. Pokud jde o ztrátu společnosti, tuto nesou především komplementáři, a to rovným dílem, nestanoví-li společenská smlouva jinak. Komanditisté jsou povinni podílet se na úhradě ztráty pouze v případě, že tak stanoví společenská smlouva.

Členové EHZZ, stejně jako společníci veřejné obchodní společnosti, jsou povinni uhradit případnou ztrátu EHZZ (nařízení ji označuje jako částku, v níž výdaje přesahují příjmy EHZZ), přičemž podíly všech členů na ztrátě jsou stejné, pokud smlouva o sdružení nestanoví jinak. Vzhledem ke skutečnosti, že nařízení nestanoví, jakým způsobem má být ztráta uhrazena a odkazuje v tomto ohledu na právo členského státu, které v případě České

⁹² Dvořák, T., *Veřejná obchodní společnost*, Praha: ASPI Publishing, 2003, str. 94 a násl.

republiky ohledně veřejné obchodní společnosti nic bližšího také nestanoví, je věcí smlouvy o sdružení, aby způsob úhrady ztráty určila ona. V úvahu přichází i rozhodnutí shromáždění členů o způsobu úhrady ztráty⁹³.

Oproti tomu společníci kapitálových společností se na ztrátě společnosti nijak nepodílejí, podnikatelské riziko nesou pouze do výše svého vkladu. Obchodní zákoník však umožňuje, aby byla společníkům společnosti s ručením omezeným uložena povinnost poskytnout ve prospěch společnosti plnění nad rámec jejich vkladové povinnosti. Tuto povinnost označujeme jako příplatkovou povinnost. Tato spočívá v povinnosti přispět na vytvoření vlastního kapitálu příplatkem mimo základní kapitál peněžitém plněním nad výši vkladu společníka. O uložení příplatkové povinnosti rozhoduje valná hromada, ovšem tato povinnost může být společníkům uložena pouze v případě, že její uložení umožňuje společenská smlouva. Uloží-li valná hromada společníkům příplatkovou povinnost, musí tak učinit vůči všem společníkům, nikoliv pouze vůči některým. Společník může i v případě, že společenská smlouva uložení příplatkové povinnosti neumožňuje, poskytnout společnosti příplatek dobrovolně, souhlasí-li s tím valná hromada. Příplatek není dalším vkladem společníka, toto plnění se proto nikdy nezapočítává na vklad společníka, ten zůstává i při splnění této povinnosti zásadně stejný. Zákon výslovně nestanoví, k jakému účelu může být příplatek použit, resp. uvádí pouze jednu z možností, jak s vlastním kapitálem vytvořeným příplatky naložit (vrácení příplatků společníkům). Je proto věcí společnosti, jak s příplatkem naloží. Může jej bezpochyby použít i na úhradu ztráty, lze jej však použít např. též ke zvýšení vlastního kapitálu, atd.⁹⁴ Příplatkovou povinnost může společníkům valná hromada uložit i opakovaně, ovšem pouze do okamžiku, kdy celková výše zaplacených příplatků dosáhne poloviny základního kapitálu. Přitom platí, že společníci poskytují příplatky v poměru svých vkladů. Kromě příplatkové povinnosti může společenská smlouva (a pouze ona) zakotvit povinnost společníků společnosti s ručením omezeným k plnění ve prospěch fakultativně vytvářeného rezervního fondu, tedy v případě, že společnost vytváří rezervní fond dříve, než je k tomu ze zákona povinna⁹⁵.

Na právní postavení komanditistů komanditní společnosti se použijí přiměřeně ustanovení o společnosti s ručením omezeným, i na komanditisty se tedy vztahuje úprava příplatkové povinnosti, zakotvená pro společníky společnosti s ručením omezeným.

⁹³ Dědič, J., Čech, P., Evropské právo společností, Praha: BOVA POLYGON, 2004, str. 109

⁹⁴ Dědič J. in Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, komentář, Díl II., POLYGON, 2002, str. 1079 a násl.

⁹⁵ Dvořák, T., Společnost s ručením omezeným, Praha: ASPI Publishing, 2003, str. 189

O uložení této povinnosti pak rozhodují všichni společníci, nestanoví-li společenská smlouva něco jiného.

Společníci akciových společností mají v podstatě jedinou významnější majetkovou povinnost, a tou je povinnost splatit včas emisní kurs jimi upsaných akcií. Příplatkovou povinnost ani povinnost podílet se na ztrátě společnosti tudíž akcionáři zákonem uloženu nemají a uložena jim nemůže být ani rozhodnutím valné hromady společnosti.

8.2.4 *Zákaz konkurence a další povinnosti společníků*

Zákaz konkurence spočívá v postihu jednání, které by mohlo vést ke střetu zájmů společníků a společnosti a mohlo by zájmy společnosti poškodit⁹⁶. Zákaz konkurence zpravidla spočívá v zákazu podnikat ve stejném nebo obdobném předmětu činnosti jako společnost nebo vykonávat tuto činnost pro jiné osoby.

Obchodní zákoník neobsahuje obecné ustanovení o tom, které osoby a v jakém rozsahu podléhají zákazu konkurenčního jednání. Toto určují ustanovení o jednotlivých formách společností. Pokud však jde o nároky vyplývající z porušení zákazu konkurence (povinnost vydat prospěch z obchodu, při kterém osoba porušila zákaz konkurence, povinnost převést na společnost tomu odpovídající práva), tyto mezi obecnými ustanoveními o obchodních společnostech upraveny jsou, a tudíž, dojde-li k porušení zákazu konkurence v kterékoli formě společnosti, důsledky budou vždy stejné⁹⁷.

Ve veřejné obchodní společnosti se zákaz konkurence vztahuje na všechny společníky bez ohledu na to, zda vykonávají funkci statutárního orgánu, zda jsou pověřeni obchodním vedením společnosti či nikoliv. V komanditní společnosti se pak zákaz konkurence vztahuje na všechny komplementáře, na komanditisty však nikoliv. I na ně ale může být tento zákaz vztažen, a to společenskou smlouvou. Ve společnosti s ručením omezeným se zákaz konkurence vztahuje na jednatele, přičemž rozsah tohoto zákazu je vymezen jako minimální. Obchodní zákoník však výslovně připouští, aby společenská smlouva rozšířila zákaz konkurence i na společníky. Pokud jde o akciové společnosti, v nich se zákaz konkurence vztahuje na členy představenstva a dozorčí rady, tento zákaz však nelze dále rozšiřovat na další osoby⁹⁸. Na společníky akciových společností tudíž zákaz konkurence nelze ani stanovami vztáhnout.

⁹⁶ Pokorná, J. in Eliáš, K., Bartošiková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnícké osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 106

⁹⁷ Pelikánová I. in Pelikánová I., Černá, S. a kol., Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva, II. díl, ASPI, a.s., 2006, str. 76

⁹⁸ Štenglová, I. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kolektiv, Obchodní zákoník, komentář, 9. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 198 a násl.

Pro osobní společnosti je právní úprava zákazu konkurence v obchodním zákoníku dispozitivní, je proto možné, aby společenská smlouva upravila věcný rozsah zákazu konkurence jinak. Ve společenské smlouvě tedy může být zákaz konkurence i rozšířen, zúžen či zcela vyloučen. V případě kapitálových společností obchodní zákoník stanoví pouze minimální rozsah zákazu konkurence, který může být společenskou smlouvou, zakladatelskou listinou nebo stanovami rozšířen, nikoliv však zúžen. Osobní rozsah zákazu konkurence však může být v těchto společnostech rozšířen pouze tam, kde to zákon výslovně povoluje.

8.3 Vztahy společníků ke třetím osobám

8.3.1 Obecně

Výše jsem uvedl, že obchodní vedení se projevuje pouze uvnitř společnosti. Vůle společnosti takto vzniklá však musí být projevena ve vnějším světě, aby mohla působit zamýšlené následky. Tuto vůli projevuje společnost v tzv. vnějších vztazích.

Vnější vztahy jsou právní vztahy, do nichž společnost vstupuje s osobami stojícími mimo společnost jako právnickou osobu i mimo její společníky⁹⁹. Prostřednictvím vnějších vztahů tedy společnost vstupuje do obchodních a jiných závazkových vztahů, v nichž realizuje vlastní účel, za kterým byla založena, tedy podnikatelskou činnost.

Obchodní společnosti jakožto právnické osoby jednají navenek primárně osobně, tedy svým statutárním orgánem, mohou jednat též zástupcem vybaveným plnou mocí. Obchodní společnost jakožto samostatný subjekt odlišný od svých společníků a oddělený od jejich majetku, odpovídá za své závazky celým svým majetkem.

8.3.2 Ručení společníků za závazky společnosti

V určitých případech však za závazky společnosti odpovídají i její společníci. Podstatou ručení společníků je akcesorický závazek, který dává věřiteli právo požadovat uspokojení své pohledávky proti společníkovi za předpokladu, že nebyl uspokojen samotnou společností. Jedná se o závazek akcesorický, tedy závislý na existenci hlavního závazku, a subsidiární, neboť ručitel – společník je povinen plnit místo dlužníka – společnosti teprve tehdy, když dlužník svůj závazek nesplnil, i když k tomu byl věřitelem písemně vyzván (vzhledem k tomu, že se na ručení společníků obdobně použijí ustanovení obchodního zákoníku o ručení, není za určitých okolností výzva věřitele nutná).

⁹⁹ Pokorná, J. in Eliáš, K., Bartošková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnické osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 120

Zakotvením této ručební povinnosti společníků je sledován zájem na ochraně věřitelů obchodních společností. Tato povinnost společníků má povahu zajištění závazku společnosti, nejedná se o spoluodpovědnost společníků. Věřitel si tedy nemůže vybrat, zda bude plnění požadovat od společnosti nebo od společníka¹⁰⁰. Vzhledem k akcesoritě tohoto závazku věřitel nejprve musí uplatnit své právo proti společnosti, a teprve nesplní-li společnost svůj splatný závazek v přiměřené době poté, co ji věřitel písemně vyzval ke splnění závazku, může se věřitel domáhat splnění závazku na společnících, a to v rozsahu, v jakém společníci za závazky ručí¹⁰¹.

Rozsah ručení společníků za závazky společnosti je do značné míry závislý na tom, v jaké formě obchodní společnosti je osoba jakožto společník účastna. Obecně lze říci, že čím větší autonomie nabývá právní osobnost obchodní společnosti, tedy čím volněji je vztah společníků a společnosti, tím je ručení společníků nižší.

Společníci osobních společností (resp. neomezeně ručící společníci těchto společností) ručí za závazky společnosti společně a nerozdílně celým svým majetkem. Ručení těchto společníků trvá po celou dobu existence společnosti a nelze jej nijak omezit nebo vyloučit. Ručení komanditistů je oproti tomu velmi omezené – tito ručí pouze do výše svého nesplaceného vkladu zapsaného do obchodního rejstříku. Pouze v případě, že firma společnosti obsahuje jméno komanditisty, ručí tento ve stejném rozsahu jako komplementář.

Členové EHZZS ručí za závazky EHZZS stejně jako společníci veřejné obchodní společnosti, tedy společně a nerozdílně celým svým majetkem. Věřitel je také oprávněn požadovat plnění po kterémkoliv z nich, a to v plném rozsahu.

Společníci společnosti s ručením omezeným ručí společně a nerozdílně do výše souhrnu nesplacených částí vkladů všech společníků podle stavu zápisu v obchodním rejstříku. Věřitel je tedy v případě splnění výše uvedených podmínek oprávněn požádat o splnění i jen některého z více společníků společnosti s ručením omezeným a tento je povinen, ovšem jen do výše souhrnu nesplacených vkladů, jeho pohledávku uspokojit. Jakmile jsou však veškeré vklady společníků společnosti s ručením omezeným (totéž platí ohledně komanditistů komanditních společností) zcela splaceny a zapsány do obchodního rejstříku, neručí tito společníci za závazky společnosti vůbec. Vzhledem k největší volnosti společnického vztahu v akciových společnostech neručí společníci akciové společnosti

¹⁰⁰ Pelikánová, I., Komentář k obchodnímu zákoníku, 2. díl, 3. vyd., Praha: Aspi Publishing, 2004, str. 34 a násl.

¹⁰¹ Štenglová, I. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kolektiv, Obchodní zákoník, komentář, 9. vydání, C.H.BECK, 2005, str. 163

za závazky společnosti vůbec, a to ani v případě nesplacení emisního kursu jimi upsaných akcií.

Nařízení o SE stanoví, že každý společník ručí jen do výše svého upsaného základního kapitálu. Formulačně není toto ustanovení nejspíšastnější, neboť může navodit dojem, že snad v případě, že je společníkem SE obchodní společnost, neručí do výše svého upsaného podílu na základním kapitálu SE, nýbrž do výše upsaného základního kapitálu této obchodní společnosti, která je společníkem SE. Výkladem však zřejmě bude možné dospět k závěru, že toto nebylo úmyslem zákonodárce¹⁰². Pokud jde o rozsah ručení, odpovídá tedy společník za závazky SE pouze do výše svého nesplaceného upsaného podílu.

9. Zánik společnického poměru

9.1 Obecně

Tak jako může společnický poměr vzniknout, může i zaniknout, a to pouze na základě určitých zákonem výslovně či mlčky předpokládaných skutečností. Z hlediska právního důvodu zániku společnického poměru můžeme rozlišit několik základních skupin, a to zánik společnického poměru právní událostí, právním úkonem nebo rozhodnutím soudu¹⁰³. V některých případech je významná též skutečnost, zda se jedná o společníka neomezeně ručícího či nikoliv. V případě, že zanikne společnický poměr neomezeně ručícího společníka, má to za následek zrušení společnosti, pokud se ovšem zbývající společníci (za předpokladu, že ve společnosti zůstali alespoň dva, jde-li o veřejnou obchodní společnost, nebo alespoň 1 komplementář, jde-li o komanditní společnost) nedohodnou na pokračování společnosti.

S ohledem na omezený rozsah této práce a na značnou různorodost způsobů zániku společnického poměru se nebudu jednotlivými způsoby zániku společnického poměru zabývat podrobněji a zaměřím se pouze na stručný popis základních způsobů zániku společnického poměru.

9.2 Zánik společnického poměru právní událostí

Jedinou právní událostí způsobující zánik společnického poměru je smrt fyzické osoby. Na základě této právní události zaniká společnický poměr konkrétní fyzické osoby, je však možné, že do jejich práv a povinností vstoupí dědic nebo právní nástupce

¹⁰² Dědič, J., Čech, P., *Evropská (akciová) společnost*, Praha: BOVA POLYGON, 2006, str. 292 a násl.

¹⁰³ Eliáš, K., *Obchodní společnosti*, Praha: C.H.BECK, 1994, str. 287

a kontinuita účasti na společnosti tak zůstane zachována. V případě zániku právnických osob nelze mluvit o právní události, neboť tyto zanikají až výmazem z obchodního rejstříku, tedy na základě rozhodnutí soudu.

9.3 Zánik společnického poměru právním úkonem

Tento způsob zániku společnického poměru je nejčastější. Přitom rozlišujeme zánik společnického poměru právním úkonem jednostranným, dvoustranným či vícestranným.

Jednostranným úkonem způsobujícím zánik společnického poměru je výpověď a vyloučení společníka společností. Výpověď je zákonem připuštěna pro společníky veřejné obchodní společnosti a, s ohledem na to, že se na komanditní společnosti přiměřeně použijí ustanovení o veřejné obchodní společnosti, též pro komplementáře komanditní společnosti. Výpověď z kapitálové společnosti není možná.

Jednostranným úkonem vedoucím k zániku společnického poměru společníka kapitálové společnosti (a komanditisty komanditní společnosti) je však vyloučení společníka v tzv. kadučním řízení. Toto se vztahuje na společníky kapitálových společností a komanditisty komanditní společnosti. V případě, že je některý z nich v prodlení s plněním své vkladové společnosti, příp. příplatkové povinnosti, může jej valná hromada, resp. ostatní společníci v případě komanditní společnosti, či představenstvo v případě akciové společnosti, vyloučit ze společnosti. Možnost vyloučit neomezeně ručícího společníka osobní společnosti obchodní zákoník výslovně neuvádí, lze ji však sjednat ve společenské smlouvě.

Člen EHVS může ze sdružení vystoupit, ovšem pouze pokud s tím vysloví souhlas ostatní členové EHVS. Potom ovšem nelze mluvit o zániku účasti jednostranným právním úkonem. I bez nutnosti souhlasu ostatních členů, pokud i v takových případech tento souhlas smlouva o sdružení nepožaduje, však může člen z EHVS vystoupit, má-li k tomu důležitý důvod. Co je takovým důvodem musí stanovit smlouva o sdružení, neboť Nařízení o EHVS neuvádí ani příkladmo, co lze za takový důvod považovat. Pokud o tomto mlčí i smlouva o sdružení, musel by o důležitosti důvodu rozhodnout soud¹⁰⁴.

Typickým dvoustranným právním úkonem, jenž způsobuje zánik společnického poměru, je smlouva o převodu obchodního podílu. O převoditelnosti podílu v jednotlivých formách společností viz. výše.

Vícestranným právním úkonem, na jehož základě zaniká společnický poměr, je dohoda společníků o změně společenské smlouvy. Tato přichází v úvahu v osobních

¹⁰⁴ Dědič, J., Čech, P., Evropské právo společností, Praha: BOVA POLYGON, 2004, str. 113

společnostech, ve společnosti s ručením omezeným plní stejnou funkci dohoda všech společníků. Účinností této dohody však dochází zároveň i ke změně společenské smlouvy a společnosti tak vzniká povinnost vyhotovit nové úplné znění společenské smlouvy a založit je do sbírky listin¹⁰⁵.

9.4 Zánik společnického poměru rozhodnutím soudu

Zánik společnického poměru může způsobit též rozhodnutí soudu, ať už jako přímo zamýšlený důsledek či nepřímo. Takto zaniká společnický poměr společníka v případě, že je na jeho majetek prohlášen konkurs, nebo pokud je tento návrh zamítnut pro nedostatek majetku společníka. Stejně tak zaniká účast společníka v případě výkonu rozhodnutí postižením podílu či v případě exekuce postižením podílu společníka.

V případě společníka - právnické osoby je rozhodnutím soudu způsobujícím zánik společnického poměru též rozhodnutí soudu o výmazu právnické osoby z obchodního rejstříku, neboť teprve tímto rozhodnutím (nikoliv již samotným zrušením společnosti) společnost jako subjekt práva přestává existovat, a tudíž již není subjektem způsobilým k společnickému poměru ke společnosti.

V případě společníků – fyzických osob způsobuje zánik společnického poměru také rozhodnutí soudu o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům, ovšem pouze pokud se jedná o neomezeně ručící společníky osobních společností. Toto rozhodnutí může způsobit zrušení celé společnosti, zbývající společníci se však mohou dohodnout na změně společenské smlouvy a rozhodnout o tom, že společnost bude pokračovat v činnosti i bez takového společníka. V kapitálových společnostech tato skutečnost není důvodem pro zánik společnického poměru.

V případě neomezeně ručících společníků osobních společností je důvodem zániku společnického poměru také skutečnost, že takový společník přestal splňovat všeobecné podmínky provozování živnosti podle živnostenského zákona, nebo že je u něho dána překážka provozování živnosti vyplývající z téhož zákona. Pokud je společníkem právnická osoba, u níž tyto podmínky musí splňovat statutární orgán nebo jeho člen či pověřený zástupce, pak skutečnost, že tato osoba přestala splňovat dané podmínky, nevede k zániku společnického poměru společníka – právnické osoby. Tento společník má ale povinnost pověřit jiného zástupce nebo musí výkon práv a povinností vyplývajících

¹⁰⁵ Štenglová, I in Bartošková, M., Štenglová, I., Společnost s ručením omezeným, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, str. 272

ze společnického poměru realizovat jiný člen statutárního orgánu, který dané podmínky splňuje.

Společník společnosti s ručením omezeným či komanditista komanditní společnosti může také požádat soud, aby zrušil jeho účast ve společnosti, a to tehdy, pokud na něm nelze spravedlivě požadovat, aby ve společnosti setrval. V případě, že společník veřejné obchodní společnosti, komanditní společnosti či společnosti s ručením omezeným porušil závažným způsobem povinnosti společníka, mohou společníci, kteří mají alespoň poloviční podíl ve společnosti, podat soudu návrh na jeho vyloučení.

Neomezeně ručící společníci osobních společností mají ještě další možnost, jak dosáhnout zániku svého společnického poměru ke společnosti. Mohou totiž podat soudu návrh, aby společnost zrušil, jsou-li pro to důležité důvody (zákon uvádí příkladmo dva takové důvody).

V okamžiku zániku společnosti (tedy v den jejího výmazu z obchodního rejstříku) zanikají společnické poměry všech společníků, samotné zrušení společnosti, které časově zániku společnosti předchází, na zánik společnického poměru vliv nemá.

Závěr

V této práci jsem se pokusil o posouzení právního postavení společníků v jednotlivých formách obchodních společností. Jednou ze základních charakteristik obchodních společností je skutečnost, že se jedná o subjekty založené za účelem provozování podnikatelské činnosti.

Předmětem podnikatelské činnosti může být nepřehledné množství různých lidských aktivit, od jednoduchých činností vykonávaných jednotlivci, až po složité procesy, na nichž participuje velká spousta nejrůznějších subjektů. Volba té které právní formy určené k podnikání, ať už se jedná o obchodní společnost či formu jinou, tak do značné míry závisí právě na posouzení, která z těchto forem je pro tu kterou činnost nejvhodnější. Zatímco pro některé činnosti je některá z obchodních společností ideální, pro jinou naopak může být naprosto nevhodná. K volbě účasti na obchodní společnosti vede osoby často také skutečnost, že nejsou schopny samy shromáždit dostatečné množství prostředků pro samostatné podnikání. Hlavní ekonomickou funkcí obchodních společností je usnadnit a zefektivnit podnikání tím, že je uskutečňováno společně, tedy spojením kapitálu i osobních schopností společníků.

Při úvahách o účasti na obchodní společnosti je nutné položit si otázku, jaké výhody a nevýhody s sebou ta či ona forma obchodní společnosti nese. Pokud se již někdo rozhodne pro účast v obchodní společnosti, je pro rozhodování o volbě té které formy obchodní společnosti rozhodující právě vůle osoby, jakou činnost má společnost vykonávat a jakým způsobem se na ní chce tato osoba podílet.

Veřejná obchodní společnost je, pokud jde o náležitosti jejího vzniku a vnitřní organizaci, nejjednodušší formou obchodní společnosti. Umožňuje tak poměrně jednoduchým způsobem bez zbytečných formalit a překážek (společníci např. nemají zákonem uloženou vkladovou povinnost, společnost nevytváří žádné orgány) společně podnikání několika osob. Tuto formu lze doporučit především tam, kde se společník, s ohledem na své osobní dovednosti a znalosti, hodlá na činnosti společnosti osobně pracovně podílet. Vzhledem k neomezené společné a nerozdílné ručební povinnosti společníků je však důležitá vysoká vzájemná důvěra mezi společníky.

Pro komanditní společnost je typické, že se na její činnosti účastní dva typy společníků, a to komplementáři, jejichž postavení je obdobné postavení společníků veřejné obchodní společnosti, a komanditisté, jejichž postavení se naopak podobá postavení společníků společnosti s ručením omezeným. Pro komplementáře platí obdobné závěry

jako pro společníky veřejné obchodní společnosti, především je tedy nutná jejich ochota osobně se podílet na činnosti společnosti a ručit za její závazky celým svým majetkem. Naopak komanditisté nesou podnikatelské riziko pouze do výše svého vkladu, přičemž však na řízení společnosti nemají prakticky žádný vliv.

V kapitálových společnostech se společníci účastní na činnosti společnosti především poskytnutím vkladů, kterými společnost získává prostředky pro svou činnost. V těchto společnostech se tak nejvíce projevuje jedna ze základních funkcí obchodních společností, tedy kumulace kapitálu za účelem usnadnění a zefektivnění podnikání.

Formu společnosti s ručením omezeným lze doporučit tam, kde společné podnikání není příliš náročné na výši kapitálu. Vzhledem k určitým osobním aspektům společnosti s ručením omezeným je tato vhodná též pro podnikání vzájemně blízkých osob, majících k sobě vzájemnou důvěru.

Oproti tomu akciová společnost je, vzhledem ke své schopnosti akumulovat volné prostředky široké veřejnosti, ideální formou pro provozování finančně náročných činností, které jsou pro jiné, kapitálově slabší formy obchodních společností nerealizovatelné. Pro společníky akciové společnosti je výhodou především to, že podnikatelské riziko nesou pouze do výše prostředků, které do společnosti vložili. Také skutečnost, že se společník na činnosti společnosti nemusí nijak osobně podílet, je nespornou výhodou. Účast na činnosti akciové společnosti není závislá na osobních vlastnostech osoby a je tak přístupná širokému okruhu osob, přičemž možnost podílet se na činnosti více společností je omezena pouze finančními možnostmi společníka.

V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie se českým fyzickým a právnickým osobám otevřela možnost účastnit se též na některé ze dvou forem tzv. supranárodních společností, tedy evropského hospodářského zájmového sdružení a evropské společnosti.

Pro osoby, splňující podmínky pro účast na EHZS, je nespornou výhodou, že se jim otevírá možnost uplatnit se též na zahraničním trhu, což je jim umožněno právě tím, že členy sdružení jsou též osoby, jejichž znalost tohoto prostředí je mnohem větší, než je tomu v případě české osoby.

Forma evropské společnosti, s ohledem na omezený okruh možných zakladatelů, je výhodná především pro společnosti, které ve své činnosti často vstupují do obchodních vztahů se zahraničními subjekty či které za účelem expanze či usnadnění podnikání založily na území jiného členského státu Evropské unie dceřinou společnost či tam umístily svou pobočku. Pro ně je nespornou výhodou, že základ právní úpravy SE

je ve všech členských státech EU stejný, ačkoliv i tak je třeba na SE aplikovat též relevantní právní předpisy toho kterého členského státu, neboť se nepodařilo prosadit záměr, aby se SE zcela oprostila od vazeb na právo společností jednotlivých členských států a řídila se takřka výlučně komunitárním právem. Výhodou také bezpochyby je možnost neomezeného přemístění sídla SE po území EU.

Každá z obchodních společností skýtá pro společníky různé výhody i nevýhody, které je třeba zvážit předtím, než se osoba rozhodne pro účast na některé z nich. Vždy však bude záležet především na tom, jakým způsobem se osoba chce na činnosti společnosti podílet a jak velké podnikatelské riziko chce podstoupit.

Seznam použité literatury

- Bartošíková, M., Štenglová, I., Společnost s ručením omezeným, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006
- Dědič, J. a kol., Právo obchodních společností, PROSPEKTUM, 1998
- Dědič, J. a kol., Obchodní zákoník, komentář, POLYGON, 2002
- Dědič, J., Kříž, R., Štenglová, I., Akciové společnosti, 5., přepracované vydání, Praha: C.H.BECK, 2003
- Dědič, J., Čech, P., Evropské právo společností, Praha: BOVA POLYGON, 2004
- Dědič, J., Čech, P., Obchodní právo po vstupu ČR do EU, Praha: BOVA POLYGON, 2005
- Dědič, J., Čech, P., Evropská (akciová) společnost, Praha: BOVA POLYGON, 2006
- Dvořák, T., Družstevní právo, 2. vydání, Praha: C.H.BECK, 2002
- Dvořák, T., Veřejná obchodní společnost, Praha: ASPI Publishing, 2003
- Dvořák, T., Společnost s ručením omezeným, Praha: ASPI Publishing, 2003
- Dvořák, T., Komanditní společnost, Praha: ASPI Publishing, 2004
- Dvořák, T., Akciová společnost a Evropská akciová společnost, Praha: ASPI, a.s., 2005
- Eliáš, K., Obchodní společnosti, C.H.BECK, 1994
- Eliáš, K., Akciová společnost, Linde Praha, a.s., 2000
- Eliáš, K., Bartošíková, M., Pokorná, J. a kolektiv, Kurs obchodního práva, Právnické osoby jako podnikatelé, 5. vydání, C.H.BECK, 2005
- Hodál, P., Alexander, J., Evropské právo obchodních společností, Praha: Linde Praha, a.s., 2005
- Madar, Z. a kolektiv, Slovník českého práva, 3. rozšířené a podstatně přepracované vydání, I. díl, Praha: Linde, a.s., 2002
- MERITUM, Obchodní právo, ASPI, a.s., 2005
- Pauknerová, M., Společnosti v mezinárodním právu soukromém, Praha, Karolinum, 1998
- Pelikánová, I., Komentář k obchodnímu zákoníku, 3. vyd., Praha: Aspi Publishing, 2004
- Pelikánová, I., Obchodní právo, I. díl, Praha: ASPI, a.s., 2005
- Pelikánová, I., Černá, S. a kol., Obchodní právo, Společnosti obchodního práva a družstva, II. díl, ASPI, a.s., 2006
- Pokorná, J., Subjekty obchodního práva, Vybrané problémy, Brno: Masarykova univerzita, 1997
- Římalová, O., Holejšovský, J., Družstva, 2. vydání, Praha: C.H.BECK, 2004
- Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol., Obchodní zákoník, komentář, 9. vydání, C.H.BECK, 2004

Seznam právních předpisů

České právní předpisy:

- Listina základních práv a svobod republikovaná pod č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 627/2004 Sb., o evropské společnosti, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 360/2004, Sb., o Evropském hospodářském zájmovém sdružení (EHZS) a o změně zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů (zákon o Evropském hospodářském zájmovém sdružení)
- Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 455/1991, o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů

Předpisy komunitárního práva:

- Smlouva o založení Evropského společenství
- Nařízení Rady (EHS) č. 2137/85 ze dne 25. července 1985 o vytvoření Evropského hospodářského zájmového sdružení
- Nařízení Rady (ES) č. 2157/2001 ze dne 8. října 2001 o statutu evropské společnosti (SE)
- Směrnice Rady č. 2001/86/ES ze dne 8. října 2001, kterou se doplňuje statut evropské společnosti s ohledem na zapojení zaměstnanců
- *první směrnice* Rady č. 68/151/EHS ze dne 9. března 1968 o koordinaci ochranných opatření, která jsou na ochranu zájmů společníků a třetích osob vyžadována v členských státech od společností ve smyslu čl. 58 druhého pododstavce Smlouvy, za účelem dosažení rovnocennosti těchto opatření, která byla modifikována směrnicí Rady č. 2003/58/ES
- *druhá směrnice* Rady č. 77/91/EHS ze dne 13. března 1976 o koordinaci ochranných opatření, která jsou na ochranu zájmů společníků a třetích osob vyžadována v členských státech od společností ve smyslu čl. 58 druhého pododstavce Smlouvy při zakládání akciových společností a při udržování a změně jejich základního kapitálu, za účelem dosažení rovnocennosti těchto opatření, která byla modifikována směrnicí Rady č. 92/101/EHS
- *dvanáctá směrnice* Rady č. 89/667/EHS ze dne 21. prosince 1989 v oblasti práva společností o společnostech s ručením omezeným s jediným společníkem